

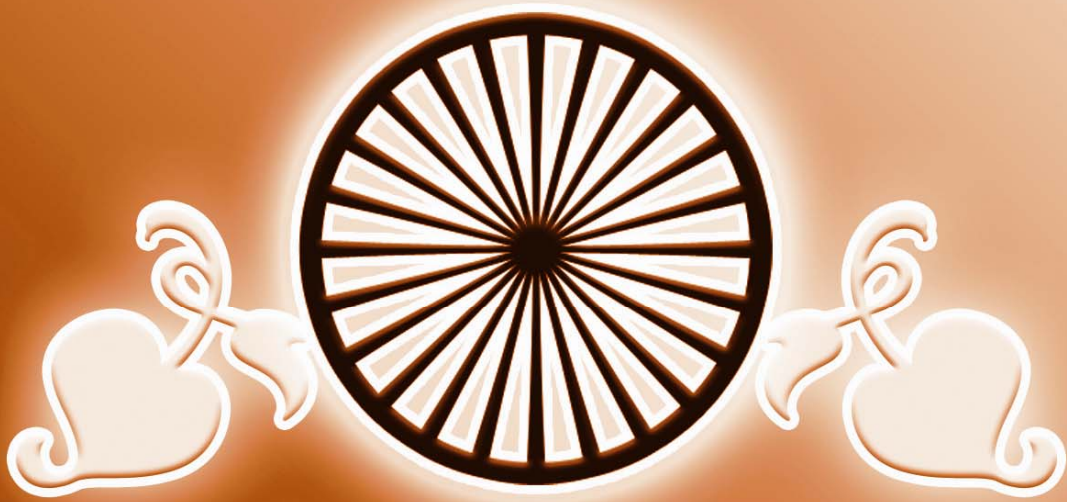
බ්‍රහ්මචාරීන්ගේ ජීවිතය.

සතර සතිපට්ඨාන භාවනා - 02

ඉරියාපටි භාවනාව

සහ

සම්පජ්ඣාන භාවනාව

සම්පාදක

පූජ්‍ය නාමල ධම්මානන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ

සතර සතිපට්ඨාන භාවනා - 02

ඉරියාපට් භාවනාව

සහ

සම්පප්ඤ්ඤා භාවනාව

සම්පාදක

සුප්ප නාවල ධර්මානන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ

ප්‍රකාශනය

ශ්‍රී සද්ධර්ම සංසඳය

'සදහම් සෙවණ' විවේකාශ්‍රමය,

91/1, ගල්තොටමුල්ල,

යක්කල.

විමසීම:- 071-4417813

විද්‍යුත් තැපෑල: vinayalankara_sabha@mahavihara.org

වෙබ් අඩවි: www.theravada.mahavihara.org

www.sadaham.net

ප්‍රථම මුද්‍රණය : වප්/2551 (2007 ඔක්තෝබර්)
 දෙවන මුද්‍රණය - සංස්කරණය I : වප්/2554 (2010 ඔක්තෝබර්)
 දෙවන මුද්‍රණය - සංස්කරණය I : වප්/2554 (2010 ඔක්තෝබර්)

Copyright © Sri Saddharma Sansadaya - 2010

ශ්‍රී සද්ධර්ම සංසදයෙන් ප්‍රකාශිත වෙනත් ධර්මග්‍රන්ථ

සූජ්‍ය නාවල ධම්මානන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ

- අසිරිමත් දනය
- සුපිරිසිදු නිවන් මඟ
- ධම්මවක්කප්පවත්තන සූත්‍රය සහ අමාදම්ඥාස පහළ වීම
- ආනාපානසති භාවනාව
- තෙරුවන් වන්දනාව, සෙත් පිරිත් සහ තෙසැත්තෑ-ඤ්ඤා වන්දනාව
- මහාසාරෝපම සූත්‍රය
- ධම්මානුස්සති භාවනාව
- පටික්කුලමනසිකාර භාවනාව (පිළිකුල් භාවනාව)
- කර්මය පිළිබඳ අගනා දෙසුමක් (චූළකම්මවිහරිත සූත්‍රය)
- ක්‍රෝධය නසන මඟ (ආඝාතපටිච්ඡය සූත්‍රය)
- ත්‍රිවිධ වෛතස වන්දනාව

සූජ්‍ය දිප්පිටිගොඩ සෝමගාන්ත ස්වාමීන් වහන්සේ

- ධාතුමනසිකාර භාවනාව
- නවසීවරීක භාවනාව
- බුද්ධානුස්සති භාවනාව

සමිත්ද රණසිංහ

- පින සහ කුසලය පිළිබඳ ථේරවාද විනිශ්චය

බන්දුල ආනන්ද පෙරේරා

- පරාභව සූත්‍රදේශනාව සහ මහාමඛ්ඛල සූත්‍රදේශනාව

නැවත මුද්‍රණය සඳහා, සියලු විමසීම්,

ශ්‍රී සද්ධර්ම සංසදය
 'සදහම් සෙවණ' විවේකාග්‍රාමය,
 91/1, ගල්තොටමුල්ල, යක්කල.

Tel : 071-4417813
 E-mail: vinayalankara_sabha@mahavihara.org
 Web : www.theravada.mahavihara.org
 www.sadaham.net

ධර්මදානය සඳහා දායකත්වය

- * මිරිහාන, ජස්වෙල් පෙදෙසෙහි පදිංචි ස්වර්ණා බණ්ඩාර මහත්මිය විසින් අභාවප්‍රාප්ත දෙමවුපියන්ට පුණ්‍යානුමෝදනා කිරීම පිණිස හා තමාට ධර්මාවබෝධය පිණිස,
- * පින්වත් විජයලංකා මහත්මිය විසින් අභාවප්‍රාප්ත H. B. ජයතිස්ස පියාණන්ට පුණ්‍යානුමෝදනා කිරීම පිණිසත් සුජීවත් ව සිටින B. W. මුණසිංහ මෑණියන්ට සෙත්පැතීම පිණිසත් සොයුරු සොයුරියන්ට හා තමාට ධර්මාවබෝධය පිණිස,
- * මිරිහාන, ජස්වෙල් පෙදෙසෙහි පදිංචි ජිනාදරී ගුණසේකර මහත්මිය විසින් අභාවප්‍රාප්ත දෙමවුපියන් ඇතුළු ශ්‍රේණිට පුණ්‍යානුමෝදනා කිරීම පිණිස හා තමාට ධර්මාවබෝධය පිණිස,

මෙම ධර්මදානය සිදු කරන ලදී.

--*--

පෙරවදන

සත්පුරුෂයෝ ලෝසතුනගේ හිත කැමැත්තෝ යැ. 'හිතෙෂියෙකුට කළ හැකි උසස් ම සහපත සිවුසස්බෝධනය පිණිස සතර සතිපට්ඨාන භාවනාවන්හි යෙදවීම' බව තථාගත දෙසීම යැ.

පමණින් කුඩා වුව ද මෙම ගතෙන් කෙරෙනුයේ ද බවුන් වඩන්නවුන්ට සතර සතිපට්ඨාන ධර්මවිස්තරයෙහි එන ඉරියාපථ මනසිකාරය සම්බන්ධ උපදෙස් නිවැරදි ව මහාවිහාරීය ථෙර-සම්ප්‍රදායානුකූල ව ම ලබා දීමකි. එම පරහිතකාමී වෑයම උසස් ථෙර-සම්ප්‍රදායකට හිමිකම් කියන නාවල ධම්මානන්ද යතිවරයාණන් වෙතිනි. පූජ්‍ය නාවල ධම්මානන්ද හික්කවරයන්ගේ සත්පුරුෂ බව තත් ප්‍රස්තුතයෙන් ම එබැවින් ස්ථුට යැ.

භාවනාව සම්බන්ධ ව මෙහි ලා අප විසින් යමක් පැවසීම අනුවිත බව පෙනේ. ඒ සම්බන්ධ ව දත යුතු බොහෝමයක් කරුණු මෙම ග්‍රන්ථය පරිශීලනයෙන් ම සුගම වන බැවිනි.

නොමිලයේ ලැබෙන කොයි ග්‍රන්ථයටත් බොහෝ විට අත් වන 'පසෙකට වීසිකිරීමේ' ඉරණම මීට ද අත්වෙතොත් එය පාඨක ඔබගේ සැබෑ ම අවාසනාව මිස අන්කිසි දෙයක් නො වේ. නිවන් දැකීමට වැර දරන්නවුන්ට එතරමට ම ඉගෙන ගත යුතු ආවශ්‍යක කරුණු රාශියක් මෙහි අන්තර්ගත ය.

හස්තසාර 'කර්මස්ථාන-මඤ්ඡුසාවක්' බඳු වූ මෙම කුඩා ග්‍රන්ථය නුවණැතියන් විසින් අතිශය ගෞරවයෙනුත් නුවණ මද වූවන් විසින් ආයාසයෙන් වුව ගෞරව උපදවා ද පරිශීලනය කිරීම ස්වාර්ථ සාධනයෙහි ලා බොහෝ සේ හේතු වන බව අවධාරණය කර සිටීමිහ. එය කර්තෘහුගේ කරුණා පූර්වච්ඡිගම ග්‍රන්ථ රචිත අභිප්‍රාය ද ශිඛාප්‍රාප්ත වීමෙකි.

කර්තෘහුගේ දහම් රචනා අභිලාෂය වඩා ව්‍යාප්ත වේවා!

ශාසනස්ථිතිකාමී,

නුවරඑළියේ ඤාණසීල ස්ථවිර
රණගිරිය අරණ්‍ය සේනාසනය
දේවගිරිය,
දිද්දෙණිය,
මැල්සිරිපුර.

හැඳින්වීම (දෙවන මුද්‍රණය)

තුන්ලෝකාග්‍ර වූ ශාන්තිනායක භාග්‍යවත් බුදුරජාණන් වහන්සේ ලෝකසත්ත්වයාට සසර දුකින් නිදහස් ව අමානිවත්සුව අත්විඳීම පිණිස දෙරටු විසිඵකක් විවර කර දෙමින් දේශනා කොට වදළ උතුම් සුත්‍රදේශනා-රත්නය වන්නේ දීඝනිකායෙහි සඳහන් මහාසතිපට්ඨාන සූත්‍රය යි. මජ්ඣිමනිකායෙහි ද සතිපට්ඨාන සූත්‍රදේශනාව සම්මානිත ව තිබෙන අතර සංයුත්තනිකායෙහි 'සතිපට්ඨාන' නමින් වෙන ම සංයුත්තයක් ම ඇත. සතර සතිපට්ඨානයන්ගෙන් පළමුවැන්න කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය යි. එහි අර්ථය වන්නේ කය අනුව නුවණින් දකිමින් සිහිය පිහිටුවා ගැනීම යි. කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය යටතේ භාවනා කර්මස්ථාන තුදසක් (14) විස්තර වන අතර මෙම කුඩා ග්‍රන්ථයෙහි සඳහන් වන්නේ ඉරියාපථ, සම්පජ්ඣ්ඤ භාවනා දෙක ගැන ය. විපස්සනා භාවනාවට පාදක වන ඉරියාපථ හා සම්පජ්ඣ්ඤ භාවනා දෙක හොඳින් පුහුණු කරන යෝග්‍යවචරයාට ගත වන සෑම මොහොතක ම මනා සිහි-නුවණින් යුක්ත වෙමින් සතර සතිපට්ඨාන මනා ව වඩමින් වහා සසර ගමන කෙටි කර ගැනීමට හැකි වනු ඇත.

මෙම ග්‍රන්ථයෙහි ඉරියාපථ, සම්පජ්ඣ්ඤ භාවනාවන් විස්තර කර ඇත්තේ අට්ඨකථාවෙහි සඳහන් වන පරිද්දෙනි. එහි ලා ඇතැම් කරුණු විස්තර වන්නේ යෝග්‍යවචර භික්ෂුවකට ගැළපෙන සේ ය. යෝග්‍යවචර ගිහිපින්වතුන් තම ජීවිතයට ගැළපෙන පරිදි භාවනා පුහුණුවෙහි යෙදිය යුතු ආකාරය ඒ අනුසාරයෙන් වටහා ගත යුතු බව මෙහි දී විශේෂයෙන් සඳහන් කරමු.

සතර සතිපට්ඨාන භාවනා ග්‍රන්ථ-පෙළෙහි දෙවන ග්‍රන්ථය වශයෙන් ඉදිරිපත් කෙරෙන මෙම කුඩා ධර්මග්‍රන්ථය සම්මුත කරන ලද්දේ උග්ගල්බොධ, පින්වත් උපේක්ෂා පියරංගිකා මෙණෙවියගේ ආරාධනාවෙනි. තම ජන්මදිනය වෙනුවෙන් ධර්මදානය පුණ්‍යකර්මයක් සිදු කර ගනිමින් භාග්‍යවත් වූ බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශ්‍රී සද්ධර්මය ලොවට බෙදා දීමේ පිවිතුරු අරමුණින් යුතු ව පින්වත් උපේක්ෂා මෙණෙවිය විසින් සිදු කරනු ලබන මෙම ධර්මදානය පුණ්‍යකර්මයේ බලයෙන් ශ්‍රී සම්බුද්ධශාසනය බොහෝ

කාලයක් විරස්ථිතික වේවා' යි ගෞරවයෙන් ප්‍රාර්ථනා කරන අතර ම පින්වත් උපේක්ෂා මෙණෙවියට ද මෙම කුසලය දෙලොව සැපතත් අමානිවන්සැපතත් හිමි කර ගැනීමට හේතු වේවා' යි ආශීර්වාද කරමු.

මෙම ධර්මසඛිග්‍රහය සම්පාදනය කිරීමෙන් අප ජනිත කර ගත් ධර්මදානමය කුසල සම්භාරය අපගේ ප්‍රවුප්‍රයාචාරය අතිගරු පූජනීය කිතුලම්පිටියේ ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේට ද සෙසු ආචාර්ය උපාධ්‍යායන් වහන්සේලාට ද අත්පත් වීමෙන් ප්‍රාර්ථනීය බෝධියකින් අමා නිවන්සුව සැලසේවා!

විවිධාකාරයෙන් මාහට උපකාර කරන දිද්දෙනිය, රණගිරිය අරණ්‍ය-සේනාසනාධිවාසී පූජනීය නුවරඑළියේ ඤාණසීල ස්වාමීන් වහන්සේට ද බුලත්සිංහල, ධම්කෙත අරණ්‍ය-සේනාසනාධිවාසී පූජනීය පිළියන්දල අතුලසිරි ස්වාමීන් වහන්සේට ද පූජනීය කුරුණෑගල සෝහිත ස්වාමීන් වහන්සේට ද මෙම ධර්මදානමය කුසල බලයෙන් ආයුරාරෝග්‍ය සම්පත් හා නිවන්සුව අත්පත් වේවා!

හැඳුවැඩු මවුපිය දෙදෙනා වහන්සේටත් සිවුපසයෙන් උපස්ථාන කරන දයකකාරකාදී සැමටත් විශේෂයෙන් ම මෙම ග්‍රන්ථයේ මුද්‍රණ කටයුතු සිදු කළ පුණ්‍ය ශ්‍රී තුෂන්ත උපාසක මහතාටත් උපේක්ෂා පියරංගිකා මෙණෙවියටත් මුද්‍රණයට දයක වූ සැමටත් මෙම ධර්මදානමය කුසල කර්මයේ බලයෙන් ධර්මඥා, භාවනාඥා වර්ධනය කර ගෙන සුව සේ නිවන්සුව අත්විඳීමට ලැබේවා!

මෙම ධර්මදානමය කුසල කර්මය ඉන්ද්‍රෝපේන්ද්‍රාදී දිව්‍යරාජ සමූහයාටත් සදේවකලෝකයාටත් නිර්වාණාවබෝධය පිණිස ම හේතු වාසනා වේවා!

සාධු! සාධු!! සාධු!!!

මෙයට,
සසුන් ලැදි,

පූජ්‍ය නාවල ධම්මානන්ද හිමි.
අනුශාසක,
මහාවිහාරීය ශ්‍රී විනයාලඛිකාර ශ්‍රාවක සභාව,
'සදහම් සෙවණ' විවේකාශ්‍රමය,
ගල්කොටමුල්ල,
යක්කල
(වප් - 2554)

පටුන

1.	'ඉරියාපඵ' භාවනාව	08
2.	'ඉරියාපඵ' පිළිබඳ ව සිහිය පැවැත්වීම.	10
3.	'සම්පජ්ඣ්ඣ' භාවනාව	15
4.	'සම්පජ්ඣ්ඣ' සතර අනුව නුවණින් සැලකීම	17

නමෝ තස්ස භගවතෝ අරහතෝ සම්මාසම්බුද්ධස්ස !!!
භාග්‍යවත් වූ අර්හත් වූ සම්මාසම්බුදුරජාණන් වහන්සේට නමස්කාර වේවා !!!

සතර සතිපට්ඨාන භාවනා - 2

1. ඉරියාපථ භාවනාව

සසර දුකින් නිදහස් වනු කැමති යෝගාවචරයන් සඳහා භාවනා වශයෙන් වඩනු පිණිස සතර සතිපට්ඨාන පිළිබඳ ව දේශනා කොට වදාළ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ (මහාසතිපට්ඨාන සූත්‍ර දේශනාවෙහි දී) ආනාපානසති භාවනාවට අනතුරු ව 'ඉරියාපථ' භාවනාව වඩන ආකාරය පිළිබඳ ව වදාළ සේක. ගමන් කිරීම, සිටීම, හිඳීම, සයනය කිරීම වශයෙන් ප්‍රධාන කායික ඉරියවු සතරකි. අවශේෂ සෑම කායික ඉරියවුවක් ම මෙම ප්‍රධාන සිවු-ඉරියවු හා බැඳී පවතී. සසර දුකින් මිදෙනු කැමති යෝගාවචරයා මෙම සිවු-ඉරියවු මුල් කොට ඇති සෑම කායික ඉරියවුවක් පිළිබඳ ව ම නිවැරදි වූ මනා සිහියෙන් යුක්ත වීමට වෑයම් කළ යුතු අතර එය හැඳින්වෙනුයේ 'ඉරියාපථ' භාවනාව නමිනි.

දේශනාපාළිය:

“පුන වපරං භික්ඛවේ භික්ඛු ගච්ඡන්තෝ වා ගච්ඡාමි’ති පජානාති, ධීතෝ වා ධීතෝමිහි’ති පජානාති, නිසින්තෝ වා නිසින්තෝමිහි’ති පජානාති, සයානෝ වා සයානෝමිහි’ති පජානාති, යථා යථා වා පනස්ස කායෝ පණ්හිතෝ හෝති, තථා තථා නං පජානාති.

ඉති අජ්ඣන්තං වා කායේ කායානුපස්සි විහරති, බහිද්ධා වා කායේ කායානුපස්සි විහරති, අජ්ඣන්තබ්බිද්ධා වා කායේ කායානුපස්සි විහරති, සමුදයධම්මානුපස්සි වා කායස්මිං විහරති, වයධම්මානුපස්සි වා කායස්මිං විහරති, සමුදයවයධම්මානුපස්සි වා කායස්මිං විහරති.

අත්ථි කායෝ’ති වා පනස්ස සතිපච්චුපට්ඨිතා හෝති යාවදේව ඤාණමත්තාය පතිස්සතිමත්තාය, අනිස්සිතෝ ව විහරති, න ච කිඤ්චි ලෝකේ උපාදියති, ඒවම්පි ඛෝ භික්ඛවේ භික්ඛු කායේ කායානුපස්සි විහරති.”

අනුචාදය:

“මහණෙනි, (කායානුපස්සනාව පුරුදු පුහුණු කළ හැකි) තව ද අනෙක් භාවනා ක්‍රමයකි. යෝගාවචර භික්ෂුව ගමන් කරන විට, ගමන් කරමි’යි මනා සිහියෙන් දැනගනී. සිටින විට, සිටිමි’යි මනා සිහියෙන් දැනගනී. හිඳින විට, හිඳිමි’යි මනා සිහියෙන් දැනගනී. සයනය කරන විට, සයනය කරමි’යි මනා සිහියෙන් දැනගනී. යම් යම් අයුරකින් කායික ඉරියවු පවත්වයි ද ඒ ඒ අයුරින් ඒ පිළිබඳ ව මනා සිහියෙන් දැනගනී.

මෙසේ තමා පිළිබඳ වූ සිවු-ඉරියවු පැවැත්වීම් සම්බන්ධ කයෙහි කය අනුව නුවණින් දකිමින් (කායානුපස්සනාවෙන් යුතු ව) වාසය කරයි. අන්‍යයන්ගේ කයෙහි සිවු-ඉරියවු පැවැත්වීම් අනුව නුවණින් දකිමින් (කායානුපස්සනාවෙන් යුතු ව) වාසය කරයි. (වරින් වර) තමාගේ හා අන්‍යයන්ගේ ද කය අනුව නුවණින් දකිමින් (කායානුපස්සනාවෙන් යුතු ව) වාසය කරයි.

අවිද්‍යාව ආදී හේතූන් අනුව රූපස්කන්ධයේ හටගැනීම (සමුදය) සිදු වන ආකාරය නුවණින් දකිමින් වාසය කරයි. හේතූන්ගේ වෙනස් වීමෙන් සිදු වන රූපයේ වෙනස් වීම (වය) පිළිබඳ ව නුවණින් දකිමින් වාසය කරයි. රූපස්කන්ධයේ සමුදය-වය අනුව නුවණින් දකිමින් වාසය කරයි.

සත්තයෙකු පුද්ගලයෙකු නො වන්නා වූ සතර මහාධාතූන්ගෙන් සැකසුණු රූප-කය පමණක් මෙහි ඇතැ’යි මනා සිහියෙන් යුතු වෙයි. එය තව දුරටත් ඥානය වැඩීම පිණිසත් සිහිය දියුණු වීම පිණිසත් පවතී. පඤ්චපාදනස්කන්ධ සම්බන්ධ ලෝකයෙහි කිසිවක් තෘෂ්ණා-දෘෂ්ටි වශයෙන් මමත්වයෙන් නො ගනී. මහණෙනි, මෙසේත් භික්ෂුව ඉරියාපථ කය අනුව නුවණින් දකිමින් කායානුපස්සනාවෙන් යුතු ව වාසය කරයි.”

2. 'ඉරියාපථ' පිළිබඳ ව සිහිය පැවැත්වීම.

පපඤ්චසුද්ධී නම් වූ මජ්ඣිමනිකාය අට්ඨකථාවේ, සතිපට්ඨාන සූත්‍ර අර්ථවර්ණනාවෙහි ඉරියාපථ භාවනාව පිළිබඳ වැඩි විස්තර සඳහන් වේ. ඒ අනුව සිවු-ඉරියවු මුල් කර ගෙන සිහියෙන් යුතු වන යෝගාවචරයා ගමන් කිරීමාදී ඉරියවු පවත්වන විට ඒ පිළිබඳ ව මනා සිහිනුවණින් යුක්ත විය යුත්තේ මෙසේ ය. සාමාන්‍ය වශයෙන් සලකන විට බල, සිවල් ආදී සත්ත්වයෝ ද ගමන් කරන විට ඒ බව දන්නාහ. එහෙත් එබඳු දැනීමක් කර්මස්ථානය වන්නේ නැත. එබඳු දැනීමක් තුළින් සත්ත්වදෘෂ්ටිය දුරු නො වන අතර සිතෙහි මුල් බැස ගත් ආත්මසංඥාව ද බැහැර නො වේ. එසේම කර්මස්ථානය හෝ සතිපට්ඨානය වැඩීමක් එයින් සිදු නො වේ. යෝගාවචර භික්ෂුව සත්ත්වදෘෂ්ටිය බැහැර වන සේ ද ආත්මසංඥාව දුරු වන සේ ද කර්මස්ථානය හා සතිපට්ඨානය වැඩෙන සේ ද ඉරියවු පිළිබඳ ව සිහියෙන් යුතු වන්නේ නම්, එය ම මෙහි දී ඉරියාපථ භාවනාව ලෙස අදහස් කරනු ලැබේ. එහි ලා මෙසේ නුවණින් විමසිය යුතු ය. එනම්, ගමන් කරන විට කවරෙක් නම් ගමන් කෙරේ ද? කවරෙකුගේ ගමන් කිරීමක් වේ ද? කුමන කරුණක් නිසා ගමන් කිරීම සිදු වේ ද? යනුවෙනි. සිටීම් ආදී ඉරියවු පිළිබඳ ව ද මෙසේ ම නුවණින් විමසිය යුතු ය.

කවරෙක් ගමන් කෙරේ ද? යනුවෙන් විමසන විට 'ගමන් කරන්නා වූ සත්ත්වයෙක් හෝ පුද්ගලයෙක් නැතැ'යි කියා යෝගාවචරයාට වැටහී යා යුතු ය. කවරෙකුගේ ගමනක් දැයි කියා විමසන විට 'කිසි සත්ත්වයෙකුගේ හෝ පුද්ගලයෙකුගේ ගමනක් නො වේ ය' යි කියා වැටහී යා යුතු ය. කුමන කරුණක් නිසා ගමන් කිරීම සිදු වේ දැයි යනුවෙන් විමසන විට 'සිත මුල් ව හටගත් වායෝධාතුව (චිත්තකිරියවායෝධාතුව) කයෙහි පැතිරී යාම නිසා ගමන් කිරීම සිදු වේ ය'යි කියා වැටහී යා යුතු ය. යෝගාවචරයා සිවු-ඉරියවු පිළිබඳ ව මෙසේ මනා සිහියෙන් යුක්ත විය යුතු ය.

2.1 ගමන් කිරීමේ ඉරියව්ව

'ගමන් කරන්නෙමි' යි, 'යන්නෙමි' යි යන සිත පළමු ව පහළ වේ. ඒ සිත අනුව වායෝධාතුව හටගනී. එයින් කායික චලනය (කායවිඤ්ඤත්ති) සිදු වේ. මෙසේ සිත මුල් ව හටගත් වායෝධාතුව (චිත්තකිරියවායෝධාතුව) මුළු කය පුරා පැතිර යාමෙන් ඉදිරියට රූප-කය තල්ලු වී යාමට 'ගමන් කිරීම' ය'යි කියනු ලැබේ. (එසේ නැති ව පරමාර්ථ වශයෙන් යන්නා වූ සත්ත්වයෙක් හෝ පුද්ගලයෙක් හෝ නැත්තේ ය.)

2.2 සිටිමේ ඉරියව්ව

'සිටින්නෙමි' යි යන සිත පළමු ව පහළ වේ. ඒ සිත අනුව වායෝධාතුව හටගනී. එයින් කායික චලනය (කායවිඤ්ඤත්ති) ඇති වේ. එම චිත්තකිරියවායෝධාතුව කයෙහි පැතිර යමින් මුළු කය පා කෙළවර පටන් ඉහළට එසවීමට 'සිටීම' ය'යි කියනු ලැබේ. (එසේ නැති ව පරමාර්ථ වශයෙන් සිටින්නා වූ සත්ත්වයෙක් හෝ පුද්ගලයෙක් හෝ නැත්තේ ය.)

2.3 හිඳිමේ ඉරියව්ව

'හිඳින්නෙමි' යි යන සිත පළමු ව පහළ වේ. ඒ සිත අනුව වායෝධාතුව හටගනී. එයින් කායික චලනය (කායවිඤ්ඤත්ති) ඇති වේ. එම චිත්තකිරියවායෝධාතුව කයෙහි පැතිර යමින් යටි කය හැකිලීම හා උඩුකය ඉහළට එසවීමට 'හිඳීම' ය'යි කියනු ලැබේ. (එසේ නැති ව පරමාර්ථ වශයෙන් හිඳින්නා වූ සත්ත්වයෙක් හෝ පුද්ගලයෙක් හෝ නැත්තේ ය.)

2.4 නිඳිමේ ඉරියව්ව

'නිඳින්නෙමි' යි යන සිත පළමු ව පහළ වේ. ඒ සිත අනුව වායෝධාතුව හටගනී. එයින් කායික චලනය (කායවිඤ්ඤත්ති) ඇති වේ. එම චිත්තකිරියවායෝධාතුව කයෙහි පැතිර යමින් මුළු ශරීරය තිරස් ව ප්‍රසාරණය වීමට (දිගහැරීමට) 'නිඳීම (සයනය) ය'යි කියනු ලැබේ. (එසේ නැති ව පරමාර්ථ වශයෙන් නිඳින්නා වූ සත්ත්වයෙක් හෝ පුද්ගලයෙක් හෝ

නැත්තේ ය.)

මෙසේ මනා නුවණින් ඒ ඒ ඉරියවු පිළිබඳ ව දැනගනිමින් ඉරියාපථ භාවනාවෙහි යෙදෙන යෝගාවචරයාට ඒ තුළින් ඇති වන අවබෝධය මෙසේ යි. එනම්, ‘සත්ත්වයා, යන්තේ ය - සිටින්නේ ය’ යනාදී වශයෙන් ව්‍යවහාර කළ ද පරමාර්ථ වශයෙන් එසේ යන්නා වූ සිටින්නා වූ කිසි සත්ත්වයෙක් නැත. ගොනුන් යෙදූ ‘ගැල යන්තේ ය, ගැල සිටින්නේ ය’ කියා ව්‍යවහාර කළ ද පරමාර්ථ වශයෙන් යන්නා වූ හෝ සිටින්නා වූ කිසිදු ගැලක් නැත. ගොනුන් සිටුවනුයේ යෙදූ ගැල දක්ෂ ගැල්කරුවෙකු විසින් පදවන කල්හි ‘ගැල යයි, ගැල සිටී’ යන ව්‍යවහාර මාත්‍රය ම ලැබේ. එපරිද්දෙන් ම පරමාර්ථ වශයෙන් යෑමක් නැත්තා වූ රිය මෙන් කය පිළිබඳ ව ද සැලකිය යුතු ය. ගොනුන්ගේ ක්‍රියාව මෙන් විත්තජවාතයේ ක්‍රියාව සිදු වන්නේ ය. සිත රියැදුරා මෙනි. ‘යම්’, ‘සිටිම්’ යි කියා සිතක් පහළ වූ විට වායෝධාතුව, කායික චලනය (කායවිඤ්ඤාත්තිය) සිදු කරමින් හටගනී. එසේ ඇති වන විත්තකිරියවායෝධාතුව කය පුරා පැතිර යාමෙන් ගමන් කිරීමාදිය සිදු වේ. එනිසා ‘සත්ත්වයා යයි, සත්ත්වයා සිටී, මම යම්, මම සිටිම්’ යනාදී වශයෙන් පැවසීම ව්‍යවහාර මාත්‍රයක් පමණි.

“නාවා මාලුකවේගේන - ජියාවේගේන තේජනං,
යථා යාති තථා කායෝ - යාති වාතාහතෝ අයං”.

“සුළුගේ බලයෙන් රුවල්නැව ගමන් කරන්නාක් මෙන් ද දුනුදියේ වේගයෙන් ඊතලය ගමන් කරන්නාක් මෙන් ද මෙම කය විත්තජවාතයේ බලයෙන් ගමන් කරයි.”

“යන්තසුත්තවසේනේව - විත්තසුත්තවසේනිදං,
පයුත්තං කායයන්තම්පි - යාති යාති නිසිදති”.

“රූකඩ යන්ත්‍රය එහි බැඳී නූලෙන් ක්‍රියාවේ යෙදෙන්නාක් මෙන් සිත නමැති නූලෙන් බැඳ ඇති මේ කායයන්ත්‍රය ද සිත

අනුව යැමි, සිටීමි, හිඳීමි ආදි ඉරියවු පවත්වයි.”

“කෝ නාම එක්ථ සෝ සත්තෝ - යෝ විනා හේතුපච්චයේ අත්තනෝ ආනුභාවෙන - තිටියේ වා යදි වා වජේ”.

“මෙහි දී හේතුප්‍රත්‍යයයන්ගේ ක්‍රියාදාමයක් විනා ඉන් බැහැර වූ, තම ආනුභාවයෙන් සිටින්නා වූ හෝ යන්නා වූ හෝ සත්ත්වයා කවරෙක් ද? එබඳු සත්ත්වයෙක් හෝ පුද්ගලයෙක් හෝ ආත්මයක් නැත්තේ ම ය.”

එනිසා යෝගාවචරයා, මෙසේ හේතුප්‍රත්‍යය වශයෙන් සිදු වන ගමන් කිරීමාදි ඉරියවු පිළිබඳ ව නුවණින් සලකමින් ගමන් කරන විට ගමන් කරමි’යි කියා මනා සිහියෙන් දැන ගත යුතු බව දේශනාපාළියෙහි සඳහන් වේ.

මෙසේ සිවු-ඉරියවු අනුව මනා සිහිනුවණින් යුක්ත වන යෝගාවචරයා ඒ අනුව සිහිය පවත්වමින් රූප-කය පිළිබඳ ව තව දුරටත් සමුදය-වය වශයෙන් නුවණින් දකිමින් භාවනාවෙහි යෙදිය යුතු ය. සතර මහාභූතයන්ගෙන් සෑදුණු මේ කයෙහි සමුදය හෙවත් හටගැනීම දැකිය යුත්තේ මෙසේ ය.

1. අවිජ්ජාසමුදයා රූපසමුදයෝ - (පූර්ව) අවිද්‍යාව නිසා රූපයේ හටගැනීම සිදු වේ.
2. තණ්හාසමුදයා රූපසමුදයෝ - (පූර්ව) තණ්හාව නිසා රූපයේ හටගැනීම සිදු වේ.
3. කම්මසමුදයා රූපසමුදයෝ - (පූර්ව) කර්මය නිසා රූපයේ හටගැනීම සිදු වේ.
4. ආහාරසමුදයා රූපසමුදයෝ - (වර්තමාන) ආහාර නිසා රූපයේ හටගැනීම සිදු වේ.

‘නිබ්බත්තිලක්ඛණ’ හෙවත් රූප-සත්තකිය හටගැනීමේ ලක්ෂණය දැකීම පස්වන ආකාරය යි. රූපයේ හටගැනීම සිදු වන්නේ මෙම හේතූන් නිසා ය. මෙම හේතූන් වෙනස් වන විට රූපය ද වෙනස් වේ. මෙම හේතූන් ඉතිරි නැති ව අභාවයට යාමෙන් රූප-නිරෝධය ද සිදු වේ.

මෙසේ සිවු-ඉරියවු පිළිබඳ ව සිහිය පැවැත්වීම අයත් වනුයේ දුක්ඛ-සත්‍යයට යි. එම සිහිය හටගැනීමේ හේතුව වූ පූර්ව භවතණ්හාව සමුදය-සත්‍යය යි. මෙම දුක්ඛ, සමුදය දෙකෙහි ම අභාවය නිරෝධ-සත්‍යය යි. දුක අවබෝධ කරන, සමුදය ප්‍රභාණය කරන, නිරෝධය අරමුණු කරන, ආර්ය මාර්ගය, මාර්ග-සත්‍යය යි. මෙසේ සිවු-ඉරියාපඵ විදර්ශනාව වඩන යෝගාවචරයා අර්හත්වය දක්වා යන නිවන්-මඟ මෙය යි.

මෙසේ බෙහෝ ආනිසංස ඇත්තා වූ ඉරියාපඵ භාවනාව වඩා සසර ගමන කෙටි කර ගැනීමට සත්පුරුෂයෝ වැයම් කරත්වා!

සාධු! සාධු!! සාධු!!!

3. සම්පජ්ඣ්ඤ භාවනාව

දේශනාපාලිය:

“පුන වපරං භික්ඛවේ භික්ඛු අභික්කන්තේ පටික්කන්තේ සම්පජානකාරී භෝති. ආලෝකිතේ විලෝකිතේ සම්පජානකාරී භෝති. සම්මිඤ්ජේතේ පසාරිතේ සම්පජානකාරී භෝති. සඛ්ඝාවිපත්තවිවරධාරණේ සම්පජානකාරී භෝති. අසිතේ පිතේ ඛායිතේ සායිතේ සම්පජානකාරී භෝති. උච්චාරපස්සාවකම්මේ සම්පජානකාරී භෝති. ගතේ ධීතේ නිසිත්තේ සුත්තේ ඡාගරිතේ භාසිතේ තුණ්හිභාවේ සම්පජානකාරී භෝති.

ඉති අජ්ඣන්තං වා කායේ කායානුපස්සි විහරති. ඛහිද්ධා වා කායේ කායානුපස්සි විහරති. අජ්ඣන්තඛහිද්ධා වා කායේ කායානුපස්සි විහරති. සමුදයධම්මානුපස්සි වා කායස්මිං විහරති. වයධම්මානුපස්සි වා කායස්මිං විහරති. සමුදයවයධම්මානුපස්සි වා කායස්මිං විහරති.

අත්ථි කායෝති වා පනස්ස සතිපච්චුපට්ඨිතා භෝති යාවදේව ඤාණමත්තාය පතිස්සතිමත්තාය, අනිස්සිතෝ ච විහරති, න ච කිඤ්චි ලෝකේ උපාදියති, ඒවම්පි ඛෝ භික්ඛවේ භික්ඛු කායේ කායානුපස්සි විහරති.”

අනුචාදය:

“මහණෙනි, කායානුපස්සනාවට අයත් තවත් භාවනා ක්‍රමයක් වේ. මෙහි යෝගාවචර භික්ෂුව ඉදිරියට යනුයේ මනා අවබෝධයෙන් (සතර සමාස්ප්‍රඥාවෙන්) යුක්ත වේ. ආපසු හැරී එනුයේ මනා අවබෝධයෙන් (සතර සමාස්ප්‍රඥාවෙන්) යුක්ත වේ. ඉදිරිය බැලීමෙහි දී මනා අවබෝධයෙන් යුක්ත වේ. අනුදිශා (වටපිට) බැලීමෙහි දී මනා අවබෝධයෙන් යුක්ත වේ. අත්පා හැකිලීමෙහි දී මනා අවබෝධයෙන් යුක්ත වේ. අත්පා දිගු කිරීමෙහි දී මනා අවබෝධයෙන් යුක්ත වේ. දෙපට්ඨිච්චර, පාත්‍ර-සිච්චරු දැරීමෙහි දී (පරිහරණයෙහි දී) මනා අවබෝධයෙන් යුක්ත වේ. ආහාර අනුභව කිරීමෙහි දී, පානය කිරීමෙහි දී, කෑමෙහි දී, රස විඳීමෙහි දී මනා අවබෝධයෙන් යුක්ත වේ. මල-මුත්‍ර බැහැර කිරීමේ කෘත්‍යයන්හි ද මනා අවබෝධයෙන්

යුක්ත වේ. ගමන් කරන විට - සිටින විට - හිඳින විට - නිදන විට - නො නිද සිටින විට - කථා කරන විට - නිහඬ ව සිටින විට පවා මනා අවබෝධයෙන් යුක්ත වේ.

මෙසේ සතර සමාස්ප්‍රඥාවෙන් යුතු ව තමාගේ කය අනුව නුවණින් දකිමින් වාසය කරයි. අන්‍යයන්ගේ කය අනුව ද නුවණින් දකිමින් වාසය කරයි. (වරෙක) තමාගේ කය අනුව ද (වරෙක) අන්‍යයන්ගේ කය අනුව ද නුවණින් දකිමින් වාසය කරයි.

රූප-කයේ හටගැනීම (සමුදය) අනුව නුවණින් දකිමින් වාසය කරයි. රූප-කයේ වෙනස් වීම (වය) අනුව නුවණින් දකිමින් වාසය කරයි. රූප-කයේ හටගැනීමත්-බිඳීමත් (සමුදය-වය) අනුව නුවණින් දකිමින් වාසය කරයි.

සත්ත්වයෙකු පුද්ගලයෙකු නො වන්නා වූ සතර මහාධාතූන්ගෙන් සැකසුණු රූප-කය පමණක් මෙහි ඇතැයි මනා සිහියෙන් යුතු වෙයි. එය තව දුරටත් ඥානය වැඩීම පිණිසත් සිහිය දියුණු වීම පිණිසත් පවතී. පඤ්චපාදනස්කන්ධ සම්බන්ධ ලෝකයෙහි කිසිවක් තෘෂ්ණා-දෘෂ්ටි වශයෙන් මමත්වයෙන් නො ගනී. මහණෙනි, මෙසේත් භික්ෂුව කය අනුව නුවණින් දකිමින් කායානුපස්සනාවෙන් යුතු ව වාසය කරයි.”

4. සම්පජ්ඣ්ඤා සතර අනුව නුවණින් සැලකීම

‘සම්පජානකාරී’ - සමාස්ප්‍රඥාවෙන් හෙවත් මනා අවබෝධයෙන් යුක්ත ව කටයුතු කිරීම මෙහි ‘සම්පජානකාරී’ යන්නෙන් අදහස් කෙරේ. මෙහි දී යෝගාවචර භික්ෂුව සිදු කරන සෑම ක්‍රියාකාරකමක් ම මනා අවබෝධයෙන් ම සිදු කළ යුතු ය. ‘සම්පජානය’ හෙවත් සමාස්ප්‍රඥාව සතරාකාරයකින් සම්පූර්ණ කළ යුතු වේ.

1. සාත්ථකසම්පජ්ඣ්ඤා - සිදු කරන දෙයෙහි අර්ථ-අන්ර්ථ සලකා අන්ර්ථකර දෙය බැහැර කොට අර්ථ සහිත වූ දෙය පිළිබඳ ව නුවණින් සැලකීම.
2. සජ්ජායසම්පජ්ඣ්ඤා - අර්ථ සහිත වූ දෙය ද සජ්ජාය (ගැලපෙන) අසජ්ජාය (නුසුදුසු-නො ගැලපෙන) බව සලකා, සජ්ජාය (සුදුසු) ආකාරය පිළිබඳ ව නුවණින් සැලකීම.
3. ගෝචරසම්පජ්ඣ්ඤා - සතර සතිපට්ඨානයෙන් යුතු ව ම, සතලිස්කර්මස්ථාන අතරින් එක්තරා කර්මස්ථානයක් අත් නො හැර ම වාසය කිරීම.
4. අසම්මෝහසම්පජ්ඣ්ඤා - ක්‍රියාකාරකම්හි යෙදෙන්නා වූ තම ආත්මභාවය සත්ත්වයෙකු, පුද්ගලයෙකු, ආත්මයක් ලෙස නො දකිමින් ස්කන්ධ, ධාතූ, ආයතන වශයෙන් අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම ලෙස ත්‍රිලක්ෂණයට නඟා බැලීම.

මෙහි ලා ‘අභික්කන්ත, පටික්කන්ත’ යනු ඉදිරියට යෑම හා ආපසු හැරී පැමිණීම යි. එහෙත් සිවු-ඉරියවු පිළිබඳ ව ම මෙම ‘අභික්කන්ත, පටික්කන්ත’ දෙක ලැබෙන ආකාරය

අට්ඨකථාවෙහි දැක්වේ. සිටිනා ඉරියවුවෙහි කය ඉදිරියට නැමීම 'අභික්කමති' නම්; කය පිටුපසට නැමීම 'පටික්කමති' නම්; හිඳිනා ඉරියවුවෙහි කය ඉදිරියට චලනය කිරීම 'අභික්කමති' නම්; කය පිටුපසට චලනය කිරීම 'පටික්කමති' නම්. නිදීමෙහි දී ද මේ අයුරු ම ය.

මෙහි දී 'අභික්කන්ත, පටික්කන්ත' යනු ඉදිරියට යෑම හා ආපසු හැරී ඒම වශයෙන් ගෙන ඒ අනුව සම්පජ්ඣ්ඤයන් විස්තර කරනු ලැබේ.

(1) සාර්ථකසම්පජ්ඣ්ඤ (අර්ථ සහිත බව නුවණින් දැකීම)

ඉදිරියට යෑමට සිතක් උපන් කල්හි සිතට වසඟ ව ඒ සැණින් ම ගමන් නො කොට 'මේ ගමනින් මාහට සිදු වන අර්ථයක් ඇත්තේ ද?' නොහොත් අර්ථයක් නැති දැයි කියා නුවණින් විමසීම සාර්ථකසම්පජ්ඣ්ඤය යි. එහි ලා චෛත්‍ය/බෝධි-දර්ශන, සඛ්ඝ-දර්ශන, අසුභ-දර්ශන ආදිය සඳහා යන ගමන 'සාර්ථක' (වැඩ සැලසෙන) ගමනකි. මහසෑ, මහාබෝධි දැක බුදුගුණ අරමුණු කෙරෙමින් ද සඛ්ඝරත්නය දැක සගගුණ අරමුණු කෙරෙමින් ද නිරාමිස ප්‍රීතිය ඇති කර ගෙන එය ම අනිත්‍යාදී වශයෙන් ත්‍රිලක්‍ෂණයට නගා බලමින් අර්හත්වයට පවා පත් විය හැකි බැවින් එබඳු ගමනකින් අභිවාද්ධියක් ම සිදු වේ. තව ද මහතෙරුන් වහන්සේලා දකින්නට යෑමෙන් තෙරුන් වහන්සේලාගේ අවවාදයෙහි පිහිටා කටයුතු කිරීමෙන් ද අසුභ-දර්ශන දැකීමට ගොස් එහි නිමිත්ත උපදවා ධ්‍යාන ලබා එය විදර්ශනාවට නැංවීමෙන් ද අර්හත්වයට පත් විය හැකි බැවින් එබඳු ගමන් ද සාර්ථක ගමන් ය. මෙසේ ඒ පිළිබඳ ව නුවණින් විමසීම සාර්ථකසම්පජ්ඣ්ඤය යි.

(2) සප්පායසම්පජ්ඣ්ඤ (සුදුසු බව නුවණින් දැකීම)

සාර්ථක ගමන් පිළිබඳ ව ද සප්පාය-අසප්පාය හෙවත් සුදුසු-නුසුදුසු බව ගැලපෙන-නො ගැලපෙන බව නුවණින් විමසීම සප්පායසම්පජ්ඣ්ඤය යි. උද්භරණයක් ලෙස චෛත්‍ය වන්දනා කිරීමට යන ගමන සාර්ථක ගමනකි. චෛත්‍ය පූජාව සඳහා පැමිණි, නොයෙක් අලඛිකාරයන්ගෙන් සැරසුණු ස්ත්‍රී-

පුරුෂයන් දහස්ගණනින්, ලක්ෂගණනින් රැස් ව සිටින අවස්ථාවක වෛත්‍ය වන්දනාවට යන යෝගාවචරයාගේ සිතෙහි සුන්දර (ස්ත්‍රී-පුරුෂාදී) අරමුණු මුල් ව ලෝභය හටගැනීමට ඉඩ ඇත. අනිටු අරමුණු දැනෙන විට පටිසය ඇති වීමට ඉඩ තිබේ. නුවණින් නො සැලකීම නිසා මෝහය ඇති විය හැක. හික්ෂුවකට නම්, කායසංසර්ග ආපත්තීන්ට පත් වීම ද ජීවිත-බ්‍රහ්මචරිය අන්තරායන් සිදු වීම ද විය හැකි ය. එනිසා එබඳු මහජන සන්නිපාතයක් ඇති කල්හි වෛත්‍ය වන්දනාවට යාම (සාර්ථක ගමනක් වුව ද) අසප්පාය හෙවත් නුසුදුසු වූවකි. එබඳු අන්තරායක් නැති කල්හි එය 'සප්පාය' ය. අසුභ දර්ශනයක් (මාතෘරීරයක්) දැකීමට යාමත් සාර්ථක ගමනකි. එහෙත් ස්ත්‍රියකට පුරුෂයෙකුගේ මාතෘරීරයක් දැකීමත් පුරුෂයෙකුට ස්ත්‍රියකගේ මාතෘරීරයක් දැකීමත් (සමථ නිමිත්ත සඳහා) 'අසප්පාය' ය. එහි දී දැකීමට 'සප්පාය' වන්නේ සභාග වූ මාතෘරීරයකි. මෙසේ සාර්ථක වූ දෙයෙහි සුදුසු-නුසුදුසු බව නුවණින් විමසීම සප්පායසම්පජ්ඣ්ඤා යි.

(3) ගෝචරසම්පජ්ඣ්ඤා

සාර්ථක-සප්පාය වූ කරුණෙහි ද සතර සතිපට්ඨානයෙන් බැහැර නො වී, සතළිස් කමටහන් අතරින් තමාට රුචි වූ කමටහනක් ගෙන එය අත් නො හැර හැසිරීම ගෝචරසම්පජ්ඣ්ඤා යි. මෙහි ලා යෝගාවචර හික්ෂුව පිණිඩිපාතය සඳහා යන ගමනෙහි දී මෙන් ම ආපසු පෙරලා එන ගමනෙහි දී ද කමටහනින් තොර නො වී සිහිය පැවැත්වීම 'ගතපච්චාගත' වත ලෙස අට්ඨකථාවන්හි විස්තර වේ. මෙසේ ඉදිරියට යෑමෙහි දී මෙන් ම ආපසු හැරී ඒමෙහි දී කමටහනින් තොර නො වීම ගෝචරසම්පජ්ඣ්ඤා යි.

(4) අසම්මෝහසම්පජ්ඣ්ඤා

ඉදිරියට යෑම, ආපසු හැරී ඒම, ආදියෙහි නො මූලා බව අසම්මෝහසම්පජ්ඣ්ඤා යි. අන්ධබාල පාඨග්ජනයා ඉදිරියට යෑම ආදියෙහි දී 'ආත්මය ඉදිරියට යයි; ආත්මය විසින් ඉදිරියට යෑමේ ක්‍රියාව ඇති කරයි; මම ඉදිරියට යමි; මා විසින් ඉදිරියට

යෑමේ ක්‍රියාව ඇති කරන ලදී' යනාදි වශයෙන් මූලාවට පත් වේ. එසේ මූලා නො වී හේතු-ඵල වශයෙන් විදසුන් නුවණින් දැකීම අසම්මෝහසම්පජ්ඣය යි.

ඉදිරියට යන්නෙමි' යි කියා සිතක් උපන් කල්හි එම සිත සමඟින් චිත්තසමුට්ඨාන (සිත නිසා හටගන්නා) වායෝධාතුව ශරීර-ඵලන (කායවිඤ්ඤත්ති) ඇති කරවමින් හටගනී. මෙසේ චිත්තකිරියවායෝධාතුව කය පුරා පැතිර යාමේ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් කය ලෙස සම්මත වූ මෙම අස්ථිපඤ්ජරය ඉදිරියට ගමන් කරයි. මෙසේ ඉදිරියට යෑමෙහි දී ද එක් එක් පාදයක් ඉහළට එසවීමෙහි දී ද පය ඉදිරියට ගෙන යාමෙහි දී ද පය දිග හැරීමෙහි දී ද පයවිධාතුව-ආපෝධාතුව යුගලය අඩු වේ. තේජෝධාතුව-වායෝධාතුව යුගලය අධික වේ. පය පොළොවට පහත් කරන කල්හි තේජෝධාතුව-වායෝධාතුව යුගලය අඩු වේ. පයවිධාතුව-ආපෝධාතුව යුගලය අධික වේ. පය පොළොවෙහි තැබීමෙහි දී හා පොළොවට බර කිරීමෙහි දී ද තේජෝධාතුව-වායෝධාතුව යුගලය අඩු වේ. පයවිධාතුව-ආපෝධාතුව යුගලය අධික වේ. මෙසේ පය එසවීමෙහි දී හටගන්නා නාම-රූප ධර්ම පය ඉදිරියට යැවීම තෙක් නො පවතී. (එනම් ඒ ඒ ඝෂණයෙහි ම හටගෙන බිඳී යයි.) පය ඉදිරියට යැවීමෙහි දී හටගන්නා නාම-රූප ධර්ම පය දිගහැරීම තෙක් නො පවතී. පය දිග හැරීමෙහි දී හටගන්නා නාම-රූප ධර්ම පය පොළොවට පහත් කිරීම තෙක් නො පවතී. පය පොළොවට පහත් කිරීමෙහි දී හටගන්නා නාම-රූප ධර්ම පය පොළොවෙහි තැබීම තෙක් නො පවතී. පය පොළොවෙහි තැබීමෙහි දී හටගන්නා නාම-රූප ධර්ම පය පොළොවට බර කිරීම තෙක් නො පවතී. ඒ ඒ කොටසෙහි (අවස්ථාවෙහි) හටගන්නා නාම-රූප ධර්ම රත් වූ කබලක දැමූ තල ඇට මෙන් ඒ ඒ කොටසෙහි (අවස්ථාවෙහි ම) බිඳී යයි. මෙසේ විදර්ශනා නුවණින් දකින කල්හි යන්නා වූ එක ම පුද්ගලයෙකු කෙසේ ලැබේ ද? කවර කෙනෙකුගේ ගමනක් ද? එනිසා ඉදිරියට යෑම යනු පුද්ගලයෙකුගේ ගමනක් නොව පරමාර්ථ වශයෙන් සලකන කල්හි ධාතූන්ගේ ම ගමන යි; ධාතූන්ගේ ම සිටීම යි; ධාතූන්ගේ ම හිඳීම යි; ධාතූන්ගේ ම සයනය යි.

මෙසේ ඒ ඒ ක්‍රියාවන් සිදු වන්නේ ඒ ඒ සිත් පහළ විමෙනි. ඒ බව,

**අඤ්ඤං උප්පජ්ජතේ චිත්තං-අඤ්ඤං චිත්තං නිරුජ්ඣධති,
අවිචිමනුසම්බන්ධෝ-නදීසෝතෝව චත්තති'ති.**

යනුවෙන් පියවර එසවීම - යැවීම - දිගහැරීම - පහත් කිරීම - තැබීම - බර කිරීම යන එක් එක් අවස්ථාවක් පාසා හටගන්නා රූප ධර්ම සමඟ අනෙක් සිතක් ම හටගනී. අනෙකක් ම නිරුද්ධ වේ. පහත්සිඵව මෙන් ද ගඬිගා ජලය මෙන් ද අතරක් නැති ව නාම-රූප ධර්ම සන්තති හෙවත් පරම්පරා වශයෙන් සම්බන්ධ ව පවතී.

එනිසා ම ධර්මය අවබෝධ නො කළ ජනයා නාම-රූප ධර්මයන්ගේ පැවැත්ම මුල් කර ගෙන සිදු වන යෑම-ඊම් ආදිය 'සත්තයෙකු, පුද්ගලයෙකු, ආත්මයක, මම ය' යනාදි වශයෙන් වරදවාගනී. යෝගාවචරයා යෑම-ඊම් ආදි ක්‍රියාවන්හි එලෙස මුළු නො වී යථාර්ථයට අනුව දැකීම අසම්මෝහසම්පජ්ඤ්ඤය යි.

මෙසේ නුවණැති යෝගාවචරයා ඉදිරියට යෑම, ආපසු හැරී ඒම මුල් කර ගෙන චතුසම්පජ්ඤ්ඤයන් වඩා සසර දුක කෙළවර කර ගනී.

නුවණැති යෝගාවචරයා ආලෝකිත-විලෝකිත හෙවත් ඉදිරිය බැලීමෙනි දී හා හැරී දිශා-අනුදිශා බැලීමෙනි දී ද චතුසම්පජ්ඤ්ඤයන් මනා ව පුරුදු පුහුණු කරයි. එහි දී ඉදිරිය හෝ අනුදිශා බැලීමට සිතක් ඇති වූ කල්හි සිතට වසඟ ව එක්වර ම නො බලා, බැලීමෙනි අර්ථ-අනර්ථ (වැඩ-අවැඩ) නුවණින් විමසා බැලීම සාත්ථකසම්පජ්ඤ්ඤය යි. ඒ සම්බන්ධයෙන් දැක්විය හැකි හොඳ ම නිදසුන නම්, නන්ද තෙරුන් වහන්සේ පිළිබඳ වූ දේශනාව යි. එනම්, “මහණෙනි, නන්ද භික්ෂුවට පූර්වදිශාව (නැගෙනහිර) බැලිය යුතු වූ විට මුළු සිත ම නුවණින් මෙනෙහි කරමින් සිත තැන්පත් කර ගෙන පූර්වදිශාව බලයි. (ඒ කෙසේ ද යත්) 'මෙසේ පූර්වදිශාව බලන්නා වූ මා තුළ (එම අරමුණ පිළිබඳ ව) ලෝභය, පටිසය බඳු ලාමක-පාපී අකුසල ධර්මයන් ඇති නො වේවා' යනුවෙන්

එහි ලා මනා නුවණින් (සම්පජාන) යුක්ත වෙයි. එසේ ම බටහිර - උතුර - දකුණ - උඩ - යට හා අනුදිශා බැලිය යුතු වූ විට ද මුළු සිත ම නුවණින් මෙනෙහි කරමින් සිත එක්තැන් කර ගෙන පූර්වදිශාව දෙස බලයි” යනුවෙනි. මෙහි දී ද පූර්වයෙන් දක්වන ලද ආකාරයට වෛත්‍ය-දර්ශන බැලීමාදි වශයෙන් සාත්ථක-සප්පාය සම්පජ්ඣයන් පිළිබඳ ව වටහා ගත යුතු ය. අර්ථ සහිත දෙයෙහිත් සුදුසු නුසුදුසු බව සැලකීම සප්පායසම්පජ්ඣය යි. කමටහන අත් නො හැර බැලීම ගෝචරසම්පජ්ඣය යි. එනිසා ස්කන්ධ, ධාතූ, ආයතන වශයෙන් විදර්ශනා කර්මස්ථානයන්හි යෙදී සිටින යෝගාවචර භික්ෂුව ඒ අනුව ද කසිණාදි සෙසු කමටහන්හි යෙදුණු යෝගාවචර භික්ෂුව කර්මස්ථාන ශීර්ෂයෙන් ද ඉදිරිය-වටපිට බැලීමාදිය කළ යුතු ය.

ඉදිරිය-වටපිට බලන්නා වූ ආත්මයක් ශරීරාභ්‍යන්තරයෙහි නැත. ‘බලන්නෙමි’ යි යන සිත උපන් කල්හි එම සිත සමඟින් හටගන්නා චිත්තසමුට්ඨාන වායෝධාතුව කායවිඤ්ඤත්ති හෙවත් ශරීර වලනයන් ඇති කරවයි. ඒ අනුව චිත්තකිරියවායෝධාතුව කයෙහි පැතිරීම නිසා යටි-ඇසිපිය පහත් වෙයි. උඩු-ඇසිපිය ඉහළ යයි. එසේ නැති ව යන්ත්‍රානුසායෙන් මෙන් ඇසිපිය විවර කරවන්නෙක් නැත. ඒ අනුව දර්ශන කෘත්‍යය සිදු කරමින් වක්ඛුච්ඤ්ඤාණය (ඇසේ සිත) හටගනී. මෙසේ පෙනීමේ කෘත්‍යය පිළිබඳ ව මනා නුවණින් යුක්ත වීම අසම්මෝහසම්පජ්ඣය යි. එය තව දුරටත් 1. මූලපරිඤ්ඤා 2. ආගන්තුකතාව 3. තාවකාලිකභාව වශයෙන් ද වටහා ගත යුතු ය.

1) ‘මූලපරිඤ්ඤා’ හෙවත් මූලින් මූලට පිරිසිඳ දැකීම.

හවඛිගාවජ්ජනඤ්ඤාව - දස්සනං සම්පට්ච්ඡනං,
සන්තීරණං වොත්ථපනං - ඡවනං හවති සත්තමං.

දිශා-අනුදිශා බැලීමෙහි දී හවාඛිග සිත, ආවර්ජන සිත, වක්ඛුච්ඤ්ඤාණය, සම්පට්ච්ඡන සිත, සන්තීරණ සිත, වොත්ථපන සිත යනාදි වශයෙන් සිත් ගණනාවක් අනුපිළිවෙළින් පහළ

වීමෙනි, පෙනීම සිදු වන්නේ.

පූර්වභවයේ මරණාසන්න ජවන්-සිතට අරමුණු වූ දෙය ම අරමුණු කරමින් ප්‍රතිසන්ධි-සිතට සමාන ව මරණය තෙක් නැවත නැවත ඇති වන සිතක් තිබේ. සිත් පරම්පරාව නො සිඳී, සත්ත්වයා එම ආත්මභාවය තුළ ජීවත් වන්නේ භවාඛිග නමින් හැඳින්වෙන එම සිත් පරම්පරාව නිසා ය. භවයේ පැවැත්මට හේතුවක්-කරුණක් වන නිසා එම සිත්, 'භවාඛිග සිත්' නමින් හඳුන්වනු ලැබේ. අන් සිතක් නැති සෑම විටක ම හටගන්නේ මෙම භවාඛිග සිත් ය. මෙම භවාඛිග සිත්වලින් භවාඛිග කෘත්‍යය සිදු කරනු ලැබේ*. ඇසට රූපයක් යොමු වූ විට මෙම භවාඛිග සිත් පෙළ සිඳිමින් ඇසට යොමු වූ රූපාරම්මණය මෙනෙහි කරන පඤ්චද්වාරාවර්ජන සිත පහළ වේ. එයින් ආවර්ජන කෘත්‍යය සිදු කරනු ලැබේ. අනතුරු ව එම සිත නිරුද්ධ වෙමින් දර්ශන කෘත්‍යය සිදු කරන්නා වූ චක්ඛුවිඤ්ඤාණය පහළ වේ. එම සිත නිරුද්ධ වූ පසු ඇසට යොමු වූ එම රූපාරම්මණය පිළිගන්නා සම්පට්ච්ඡන සිත පහළ වේ. එය නිරුද්ධ වූ පසු රූපාරම්මණයේ ස්වභාවය විමසන සන්තීරණ-සිත, සන්තීරණ-කෘත්‍යය සිදු කරමින් පහළ වේ. ඒ සිත නිරුද්ධ වෙමින් අනතුරු ව පහළ වන, රූපාරම්මණයේ ස්වභාවය තීරණය කරන්නා වූ 'වොත්ථපන'-සිත, ව්‍යවස්ථාපන (වොත්ථපන) කෘත්‍යය සිදු කරයි. එම සිත නිරුද්ධ වූ පසු සත්වරක් ජවන්-සිත් පහළ වේ. 'ජවන්'-සිත් යනුවෙන් අදහස් කෙරෙන්නේ අරමුණු පැහැදිලි ව දැනගැනීම පිළිබඳ මෙන් ම, ඒ ඒ ක්‍රියා සිදු කිරීම පිළිබඳ ව අධික වේගයක්, අධික වීර්යයක් ඇති සිත් ය*. එහි දී ප්‍රථම ජවන්-සිතෙන් 'මේ ස්ත්‍රියක් ය, මේ පුරුෂයෙක් ය' ආදී වශයෙන් අරමුණෙහි ඇලීම, ගැටීම, මුළා වීම් වශයෙන් ඉදිරිය හා අනුදිශා බැලීමක් සිදු නො වේ.

දෙවන, තෙවන, සිවුවන, පස්වන, සවන හා සත්වන ජවනයන්ගෙන් ද එසේ ම (ඇලීම-ගැටීම ආදිය) සිදු නො වේ. යුද්ධභූමියක පිළිවෙලින් සිටි යුද්ධභටයන් එකිනෙකා අනුපිළිවෙලින් වැටී මිය යන්නා සේ අනුපිළිවෙලින් ජවන් චිත්තවීථි රාශියක් හටගෙන බිඳී ගිය කල්හි අනතුරු ව හටගන්නා සිත්වලිනි, 'මේ ස්ත්‍රියක් ය, මේ පුරුෂයෙක් ය' යනාදි

වශයෙන් අරමුණෙහි ඇලෙමින් හා ගැටෙමින් දිශා-අනුදිශා බැලීම සිදු වන්නේ. මෙසේ පෙනීමේ කෘත්‍යය දිගින් දිගට (මුලින් මුලට) විමසා බලන කල්හි ඒ ඒ කෘත්‍යය සිදු කරන සිත් පරම්පරාවකින් දිශා-අනුදිශා බැලීම සිදු වනු විනා එසේ බලන්නා වූ සත්ත්වයෙකු-පුද්ගලයෙකු නැති බව වැටහෙන්නේ ය. මෙලෙස නුවණින් දැකීම ‘මූලපරික්ඛණ’ වශයෙන් අසම්මෝහසම්පජ්ඣක්ඛණය ඇති කර ගැනීම බව වටහා ගත යුතු ය. (*අතිපූජනීය රේරුකානේ වන්දනාමල ස්වාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේගේ ‘අභිධර්මයේ මූලික කරුණු’ ග්‍රන්ථයෙහි සඳහන් පරිදි මෙම විවරණය දක්වා ඇත.)

2) ‘ආගන්තුකතාව’ (ආගන්තුක වශයෙන් නුවණින් සැලකීම.)

චක්ඡුද්වාරයට රූප-අරමුණක් යොමු වූ කල්හි හවාඛිග චලනයේ පටන් වොඝථපන සිත දක්වා ඇති පඤ්චද්වාරාවජ්ජනාදි සිත්වලින් ආවර්ජන කෘත්‍යයන් සිදු කොට නිරුද්ධ වූ පසු ව ය, ජවන්-සිත් උපදින්නේ. ඒ අනුව, ජවන්-සිත් පළමු ව හටගත් පඤ්චද්වාරාවජ්ජනාදි සිත්වලට නිවස වූ චක්ඡුද්වාරයට පැමිණි ආගන්තුක-පුරුෂයෙකු වැනි ය. යමක් ඉල්ලා ගැනීම සඳහා අන් නිවසකට පැමිණි ආගන්තුක-පුරුෂයෙකු විසින් ගෙහිමියා ද නිහඬ ව සිටින කල්හි අන් අයට කටයුතු අණකිරීම ආදිය සිදු කිරීම නුසුදුසු ක්‍රියාවකි. එපරිද්දෙන් ම පඤ්චද්වාරාවජ්ජනාදි සිත්වලට නිවස වූ චක්ඡුද්වාරයෙහි පහළ වන්නා වූ එම ආවර්ජනාදි සිත්වලින් ද අරමුණු පිළිබඳ ඇලීම, ගැටීම, මූලා වීම් ආදියක් සිදු නො වන කල්හි ජවන්සිත්වලින් එම අරමුණෙහි ඇලීම - ගැටීම - මූලා වීම් නුසුදුසු ය, යනුවෙන් මෙසේ ආගන්තුකතාව වශයෙන් ද අසම්මෝහසම්පජ්ඣක්ඛණය ඇති කර ගත යුතු ය.

3) ‘තාවකාලිකතාව’ (තාවකාලික වශයෙන් නුවණින් සැලකීම.)

චක්ඡුද්වාරයෙහි, වොඝථපන හෙවත් අරමුණෙහි ස්වභාවය විනිශ්චය කරන්නා වූ ව්‍යවස්ථාපන විත්තය අවසන් කොට ඇති වීථි-සිත් හටගෙන බිඳී යන කල්හි ඒ සමඟ ඇති වන සම්ප්‍රයුක්ත චෛතසික-ධර්ම ද ඒ ඒ සිත් සමඟින් ම

බිඳී යයි. මෙම විත්ත, වෛතසිකයන් ඔවුනොවුන් පිළිබඳ දැකීමක් නො කරන බැවින් ඒ සිත් තාවකාලිකයෝ ය. එක නිවසක වසන්නා වූ අවශේෂ සියලුදෙනා ම මිය ගිය කල්හි ශේෂ වූ එහෙත් අනතුරු ක්ෂණයෙහි මිය යන අනෙකා විසින් නැටුම්, ගැයුම් ආදියට ඇලුම් කිරීම නුසුදුසු වන්නකි. එපරිද්දෙන් ම එක ම වක්‍රද්වාරයෙහි හටගන්නා ආවර්ජනාදී සිත් සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික සමගින් හටගෙන ඒ ඒ ක්ෂණයෙහි ම බිඳී ගිය කල්හි අනතුරු ව හටගෙන බිඳී යන්නා වූ ජවන්-සිත්වලින් අරමුණෙහි ඇලීම් - ගැටීම් - මුළා වීම් වශයෙන් ඇලුම් කිරීම නුසුදුසු ම ය. මෙසේ නාම-ධර්මවල තාවකාලික බව සලකමින් ද අසම්මෝහසම්පජ්ඣාදිය ඇති කර ගත යුතු ය.

4) ස්කන්ධ වශයෙන් නුවණින් සැලකීම.

දිශා-අනුදිශා බැලීමෙහි දී ඇසත් (වර්ණ) රූපයත් රූපස්කන්ධයට අයත් වේ. රූප දකින්නා වූ සිත, විඤ්ඤාණස්කන්ධය යි. එය හා යෙදුණු විදීම (වේදනා වෛතසිකය), වේදනාස්කන්ධය යි. රූපාරම්මණය හඳුනා ගැනීම සඤ්ඤාස්කන්ධය යි. ස්පර්ශය ආදී අවශේෂ වෛතසික-ධර්ම පස සම්බාරස්කන්ධය යි. මෙසේ පඤ්චස්කන්ධය එක්වීමෙන් දිශා-අනුදිශා බැලීම සිදු වෙයි. එහි ලා බැලීමේ කෘත්‍යය සිදු කරන්නා වූ සත්ත්වයෙකු කෙසේ ලැබේ ද? එය හුදෙක් ස්කන්ධයන්ගේ සමවාය පමණි.

5) ආයතන වශයෙන් නුවණින් සැලකීම.

දිශා-අනුදිශා බැලීමෙහි දී, ඇසෙහි ප්‍රසාදය (වක්‍රුප්පසාද) - චක්ඛායතනය යි. අරමුණු වන (වර්ණ) රූප - රූපායතනය යි. රූප දැකීමේ සිත (චක්ඛුවිඤ්ඤාණය) - මනායතනය යි. වේදනා ආදී සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික-ධර්ම සත ධම්මායතනය යි. මෙම ආයතන සතරෙහි එක්වීමෙන් දිශා-අනුදිශා බැලීම සිදු වෙයි. එහි ලා බැලීමේ කෘත්‍යය සිදු කරන්නා වූ සත්ත්වයෙකු කෙසේ ලැබේ ද? එය හුදෙක් මෙම ආයතනයන්ගේ සමවාය පමණි.

6) ධාතු වශයෙන් නුවණින් සැලකීම.

දිශා-අනුදිශා බැලීමෙහි දී, ඇසෙහි ප්‍රසාදය චක්ඛුධාතුව යි. ඇසට පෙනෙන (වර්ණ) රූප, රූපධාතුව යි. රූප දකින්නා වූ සිත, චක්ඛවිඤ්ඤාණධාතුව යි. එය හා සම්ප්‍රයුක්ත වේදනා ආදී වෛතසික-ධර්ම හත ධම්මධාතුව යි. මෙසේ එම ධාතූන්ගේ එක්වීමෙන් දිශා-අනුදිශා බැලීම සිදු වෙයි. එහි ලා බැලීමේ කෘත්‍යය සිදු කරන්නා වූ සත්ත්වයෙකු කෙසේ ලැබේ ද? එය හුදෙක් ධාතූන්ගේ සමවායක් පමණි.

7) පච්චය (ප්‍රත්‍යය) වශයෙන් නුවණින් සැලකීම.

දිශා-අනුදිශා බැලීමෙහි දී, ඇසෙහි ප්‍රසාදය (චක්ඛුප්පසාද), 'නිස්සය' ප්‍රත්‍යය යි. ඇසට පෙනෙන රූප, 'ආරම්මණ' ප්‍රත්‍යය යි. ආවර්ජන විත්තය, 'අනන්තර', 'සමනන්තර', 'අනන්තරූපනිස්සය', 'නත්ථි', 'විගත' ප්‍රත්‍යය නම් වේ. ආලෝකය, උපනිස්සය ප්‍රත්‍යය යි. වේදනා ආදී සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික හත 'සහජාත', 'අඤ්ඤමඤ්ඤ', 'නිස්සය', 'සම්ප්‍රයුක්ත', 'අත්ථි', 'අවිගත' ප්‍රත්‍යය නම් වේ. එහි ලා බැලීමේ කෘත්‍යය සිදු කරන්නා වූ සත්ත්වයෙකු කෙසේ ලැබේ ද? එය හුදෙක් ප්‍රත්‍යයයන්ගේ සමවායක් පමණි.

මෙසේ ස්කන්ධ, ආයතන, ධාතු, ප්‍රත්‍යය වශයෙන් නුවණින් සලකමින් ද අසම්මෝහසම්පජ්ඤ්ඤය පුහුණු කළ යුතු අයුරු වටහා ගත යුතු ය. ආලෝකිත-විලෝකිත (දිශා අනුදිශා බැලීම) මුල් කර ගෙන චතුසම්පජ්ඤ්ඤයන් වඩා සම්පූර්ණ කළ යුත්තේ මෙලෙසිනි.

භාවනානුයෝගී යෝගාවචරයා ඉදිරියට යෑමෙහි දී - ආපසු හැරී ඒමෙහි දී (අභික්කන්තේ-පටික්කන්තේ) හා දිශා-අනු දිශා බැලීමෙහි දී (ආලෝකිතේ-විලෝකිතේ) මෙන් ම අත්-පා හැකිලීමෙහි දී - දිගු කිරීමෙහි දී ද (සම්මිඤ්ජිතේ-පසාරිතේ) චතු-සම්පජ්ඤ්ඤයෙන් යුක්ත විය යුතු ය.

සම්මිඤ්ජිතේ-පසාරිතේ යන්නෙන් අදහස් කෙරෙන්නේ අත්-පා ආදී ශරීරාවයව පුරුක්වලින් (සන්ධිවලින්) හැකිලීම හා දිගහැරීම යි. එය ද සිතට වසඟ ව (සිතෙන සිතෙන පරිදි) නො කර අත්-පා හැකිලීමෙහි හා දිගු කිරීමෙහි අර්ථ-අනර්ථ

නුවණින් සලකා බලමින් අර්ථය වටහා ගැනීම සාත්ථකසම්පජ්ඣය යි. වැඩි කාලයක් අත්-පා හකුළවා ගෙන හෝ දිගු කර ගෙන සිටින්නහුට මොහොතක් මොහොතක් පාසා දුක් වේදනා ඇති වන බැවින් සිත එකඟ නො වේ. කමටහනෙහි සිත මැනවින් නො පිහිටයි. එනිසා ම විශේෂත්වයකට පත් වීමට නො හැකි වේ. නුවණින් විමසා සුදුසු කාලයෙහි අත්-පා හැකිලීමෙහි යෙදෙන යෝගාවචරයාට දුක් වේදනා ඇති නො වේ. සිත මනා ව එකඟ වේ. කමටහන වැඩිම වශයෙන් විපුල බවට පත් වේ. එනිසා ම විශේෂත්වයකට පත් වීමට හැකි වේ. අත්-පා හැකිලීමෙහි හා දිගු කිරීමෙහි අර්ථාන්තර්ථ බව මෙසේ වටහා ගත යුතු ය. අර්ථයක් ඇති කල්හි ද අත්-පා හැකිලීමෙහි හා දිගු කිරීමෙහි සප්පාය-අසප්පාය (සුදුසු-නුසුදුසු) බව සලකා සප්පාය (සුදුසු) බව ම සැලකීම සප්පායසම්පජ්ඣය යි. ඒ පිළිබඳ උදාහරණ කිහිපයක් මෙසේ යි. මහසෑමළුවෙහි තරුණ භික්ෂුන් පිරිසක් ධර්මය සජ්ඣායනා කරමින් සිටි අතර ඔවුන් පිටුපස තරුණ භික්ෂුණිහු අසුන් ගෙන සිටියහ. එක් තරුණ භික්ෂුවක් නො සැලකිල්ලෙන් අත දිගු කරන විට තරුණ භික්ෂුණියකගේ සිරුරෙහි වැදී කායසංසර්ගය ඇති විය. එයින් හටගත් රාගය නිසා දෙදෙනා ම ගිහි බවට පත් වූහ. තව ද භික්ෂුවක් පා දිගු කරනුයේ නො සැලකිලිමත් බව නිසා ගිනිගොඩකට දිගු කළේ ය. එයින් ඇට දක්වා ම පාදය දැවී ගියේ ය. තවත් භික්ෂුවක් නො සැලකිල්ලෙන් තුඹසකට පාදය දිගු කළේ ය. එහි වූ සර්පයෙක් ඒ භික්ෂුවට දෂ්ට කළේ ය. තවත් භික්ෂුවක් සිවුරින් වට කළ කුටියක වැඩසිටිනුයේ දණ්ඩෙහි ගැටෙන සේ නො සැලකිල්ලෙන් අත දිගු කළේ ය. එහි වූ සර්පයෙක් ඒ භික්ෂුවට දෂ්ට කළේ ය. එනිසා මෙලෙස 'අසප්පාය' (නුසුදුසු) ආකාරයට අත-පය දිගු නො කර ශීල-සංවර, සති-සංවර ආදියෙන් යුතු ව සුදුසු අයුරින් ම හැකිලීම-දිගහැරීම කළ යුතු ය. මෙය සප්පායසම්පජ්ඣය යි.

කමටහන අත් නො හැර අත්-පා දිගු කිරීම, හැකිලීම ගෝචරසම්පජ්ඣය යි. ඒ සඳහා නිදසුනක් ලෙස පුරාණ එක් මහතෙරුන් වහන්සේනමකගේ කථාපුවත ගෙනහැර දක්විය

හැකි ය. ඒ මහතෙරුන් වහන්සේ දිනක්, දහවල විවේකයෙන් වැඩහිඳින ස්ථානයෙහි අතවැසි ශිෂ්‍ය-පිරිස සමඟින් කථා කරමින් වැඩහිඳිනුයේ ශිෂ්‍ය ව (ඉක්මනින්) අත හකුළා නැවත අත තිබුණු තැන ම තබා නැවත සෙමින් අත හැකිළූ සේක. එවිට අතවැසි පිරිස ඒ ගැන විමසමින් “ස්වාමීනි, ඉක්මනින් අත හකුළා නැවත අත තිබුණු තැන ම තබා නැවතත් අත සෙමින් හකුළන ලද්දේ කවර හෙයින් ද” යි යනුවෙන් ප්‍රශ්න කළහ. “ආයුෂ්මතුනි, මා විසින් භාවනා මනසිකාරය ආරම්භ කළ තැන් පටන් මින් පෙර කිසිදු අවස්ථාවක කමටහන අත්හැර (භාවනා වශයෙන් මෙනෙහි නො කර) අත හැකිළීම නො කරන ලදී. එහෙත් දැන් ඔබ වහන්සේලා සමඟින් කථා කරමින් සිටි නිසා භාවනා වශයෙන් මෙනෙහි නො කර මා විසින් අත හකුළන ලදී. ඒ නිසා නැවත තිබුණු තැන ම අත තබා නැවතත් අත හැකිළුවෙමි” යි කියා තෙරුන් වහන්සේ පිළිතුරු දුන් සේක. “සාධු! සාධු!! ස්වාමීනි, හිඤ්ඤා වහන්සේලා නම් මෙබඳු පැවතුම්වලින් යුක්ත විය යුතු ය” යනුවෙන් ශිෂ්‍ය පිරිස එයට සාධුකාර දුන්හ. එපරිද්දෙන් කමටහනින් වෙන් නො වී අතපය හැකිළීම-දිගු කිරීම ගෝචරසම්පජ්ඣ්ඤාය යි.

අත්-පා දිග හරින, හකුළුවන ආත්මයක් ශරීරාභ්‍යන්තරයෙහි නැත. පෙර සඳහන් කළ ආකාරයට චිත්තකිරිය-වායෝධාතුව කයෙහි පැතිර යාමෙන්, කායික චලනයන් සිදු වේ. නූලේ බලයෙන් ලී-රූකඩයෙහි අත්-පා ක්‍රියා කරන්නාක් මෙන් - නැටවෙන්නාක් මෙන් (එහා-මෙහා චලනය කරන්නාක් මෙන්) මිනිසුන්ගේ අත්-පා දිග හැරීම හා හැකිළීම සිදු වන්නේ ද හේතු-ඵල වශයෙන් බව මනා නුවණින් අවබෝධ කරගැනීම අසම්මෝහසම්පජ්ඣ්ඤාය යි. අත්-පා දිග හරින - හකුළන විට ඒ පිළිබඳ ව ‘සම්පජානකාරී’ බව පුරුදු කෙරෙමින් භාවනා වඩා කළ යුත්තේ මෙසේ ය.

තව ද යෝගාවචර හිඤ්ඤාව සිවුරු පොරවන විට ද පාත්‍රය පරිහරණය කරන විට ද සම්පජානකාරී විය යුතු බව “සඛ්ඝාටිපත්තච්චරධාරණේ සම්පජානකාරී භෝති” යන්නෙන් පැවසෙයි. සිතක් පහළ වූ සැණින් ම සිවුරු පෙරවීම

නො කොට ඒ පිළිබඳ ව නුවණින් සලකා බැලිය යුතු ය. 'මා මෙම සිවුරු පොරවන්නේ ශීත-උෂ්ණාදියෙන් වැළකීමට ය' යනාදී වශයෙන් නුවණින් සලකමින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාළ ලෙස සිවුරු පෙරවීමේ අර්ථ සැලකීම සාත්ථකසම්පජ්ඣාදිය යි. උෂ්ණාධික ශරීරයක් ඇති දුර්වල සිරුරක් ඇති භික්ෂුවකට සැහැල්ලු සිවුරක් යෝග්‍ය වේ. දුර්වලයාට සන සිවුරක් ශීතයෙන් පෙළෙන්නාට සැහැල්ලු සිවුරක් නුසුදුසු (අසප්පාය) ය. ඇතැම් භික්ෂුවකට, නිතර මැසීම් ආදී වශයෙන් පිළියම් කරන්නට සිදු වන පළිබෝධ සහිත වූ දිරාපත් සිවුරක් ද නුසුදුසු (අසප්පාය) ය. කැලයක තනි ව වෙසෙන භික්ෂුවකට වටිනා වස්ත්‍රයෙන් කළ දුටුවන්ගේ සිත් තුළ ලෝභය ඇති කරවන ආකාරයේ සිවුරක් පරිහරණය කිරීම නුසුදුසු ය. සලකුණු කිරීම් ආදී වශයෙන් මිථ්‍යාආච්චයෙන් ලබා ගත් සිවුරක් පරිහරණය කිරීමෙන් අකුසල ධර්ම වැඩී කුසල ධර්මයන් පිරිහෙන බැවින් මිථ්‍යාආච්චයෙන් ලත් සිවුරු සැමට ම නුසුදුසු (අසප්පාය) ය. එසේ නොමැති ව කැප වශයෙන් ලැබුණු සිවුරු සැමට සුදුසු (සප්පාය) ය. සිවුරු දැරීම පිළිබඳ සප්පායසම්පජ්ඣාදිය මෙලෙස වටහා ගත යුතු අතර සිවුරු පෙරවීම් ආදී අවස්ථාවල දී ද කමටහනින් තොර නො වීම ගෝචරසම්පජ්ඣාදිය යි.

තව ද සිවුරු පොරවන්නා වූ 'තමා' (ආත්මය) වශයෙන් සැලකිය හැකි කිසිවෙක් ශරීරය අභ්‍යන්තරයෙහි නැත. සිවුරු පෙරවීමේ චේතනාව අනුව කය පුරා පහළ වී පැතිරී යන චිත්තකිරියවායෝධාතුව නිසා සිවුරු පෙරවීමේ ක්‍රියාවලිය සිදු වේ. එහි ලා සිවුර මෙන් ම කය ද චේතනා පහළ නො කරවන 'රූප' ධර්ම පමණි. 'මා විසින් කය පොරවන ලද්දී කියා සිවුර දන්නේ නැත. 'සිවුරෙන් මා වසන ලද්දී කියා රූපී-කය ද ඒ ගැන නො දනී. ලීයෙන් කළ රූපයක් පටපිළියෙන් වසන්නේ යම් සේ ද එසේ ම සිවුරෙන් කය වැසීම වනාහි ධාතුමාත්‍රයක් ධාතු මාත්‍රයකින් ආචරණය කිරීමක් පමණි. එනිසා යහපත් සිවුරක් ලැබ එයින් සොම්නස් නො විය යුතු ය. අයහපත් සිවුරක් ලැබ එයින් දෙමිනස් නො විය යුතු ය. මෙලෙස නුවණින් යුක්ත ව සිවුරු පෙරවීම ඒ පිළිබඳ අසම්මෝහසම්පජ්ඣාදිය යි.

පාත්‍රය දැරීමෙහි දී සම්පූර්ණ සතර සම්පූර්ණ කළ යුතු අයුරු මෙසේ ය. පිඬුසිඟා වැඩීම සඳහා පාත්‍රය අතට ගන්නා යෝගාවචර භික්ෂුව එය වහා එක්වර ම අතට නො ගෙන පාත්‍රය අතට ගැනීමේ අර්ථය නුවණින් විමසමින් 'මම මේ පාත්‍රය ගෙන පිඬුසිඟා ගොස් භික්ෂාව (ආහාර) ලබා ගන්නෙමි'යි කියා පාත්‍රය අතට ගැනීමෙන් සැලසෙන්නා වූ ප්‍රයෝජනය හෙවත් අර්ථය සැලකීම සාත්ථකසම්පූර්ණය යි. තව ද කෙසෙඟ සිරුරක් ඇති භික්ෂුවකට බර පාත්‍රයක් දැරීම නුසුදුසු (අසප්පාය) ය. මැනවින් පිරිසිදු කිරීමට නො හැකි පාත්‍රය ද පරිහරණයට සුදුසු නො වන අතර සොරුන්ගෙන් විපත් පැමිණිය හැකි නිසා මැණික් පැහැයෙන් යුතු පාත්‍රය ද පරිහරණයට නුසුදුසු ය. එමෙන් ම නිමිති කිරීම් ආදියෙන් අකැප වශයෙන් ලත් පාත්‍රය ද පරිහරණයට නුසුදුසු ය. මෙබඳු නුසුදුසුතාවන්ගෙන් තොර වූ පාත්‍රය පරිහරණයට සුදුසු ය. මෙලෙස සුදුසු-නුසුදුසුභාවය වටහා ගෙන සුදුසු - කැපසරුප් පිළිවෙළ නුවණින් සැලකීම සප්පායසම්පූර්ණය යි. පාත්‍රය පරිහරණය කිරීමෙහි දී ද භාවනා කමටහනින් වෙන් නො වීම ගෝචරසම්පූර්ණය යි. පාත්‍රය අතට ගැනීමේ චේතනාව අනුව චිත්තකිරියවායෝධාතුව කය පුරා පැතිරී යාම නිසා පාත්‍රය ගැනීමේ ක්‍රියාව සිදු වේ. එහි ලා පාත්‍රය ද අචේතනික වස්තුවකි. අත්වල රූප ද අරමුණු දැනීමෙන් තොර වූ හුදෙක් රූපමාත්‍රයකි. එනිසා 'අප විසින් පාත්‍රයක් ගන්නා ලද්දේ'යි කියා අත් ද නො දන්නා අතර 'අත්වලින් මා ගෙන ඇතැ'යි කියා පාත්‍රය ද නො දනී. ගිනියම් වූ පාත්‍රයක් ඩැහිඅඬුවකින් අල්වා ගන්නාක් මෙන් ධාතු රැසක් විසින් තවත් ධාතු රැසක් ගන්නා ලද්දේ යනුවෙන් නුවණින් වටහා ගත යුතු ය. මෙසේ නුවණින් දකිමින් පාත්‍රය පරිහරණය කිරීම අසම්මෝහසම්පූර්ණය යි.

අත්-පා සිඳින ලදු ව එයින් වැගිරෙන ලේ, සැරව වැකුණු සිරුරු ඇති ව නිලමැස්සන් විසින් පිරිවරණ ලද අනාථයන් දකින කාරුණික මනුෂ්‍යයෝ ඔවුන්ට වණ ඔතා ගැනීමට රෙදි ද ඖෂධ දමා ගැනීමට භාෂන ද ගෙනවුත් දෙති. එලෙස වණ ඔතා ගැනීමට ලැබෙන ඇතැම් රෙදි කැබලි හොඳ තත්ත්වයෙන් පවතින අතර ඇතැම් රෙදි කැබලි දිරාගිය කඩමාලු ය. බෙහෙත්

දමන ඇතැම් භාෂන හොඳ තත්ත්වයෙන් පවතින අතර ඇතැම් භාෂන අශෝභන ඒවා ය. එහෙත් වණ ඔතා ගැනීමට අන්‍යයන්ගෙන් ලැබෙන රෙදි කැබලි හා ඔග්‍ෂධ දමා ගැනීමට ලැබෙන භාෂන කෙබඳු තත්ත්වයෙන් පැවතුණත් අනාථයෝ ඒ ගැන සතුටු වීම හෝ නො සතුටු වීම නො කෙරෙහි. එසේ ම යෝගාවචර භික්ෂුව ද තමාට ලැබෙන සිවුරු වනාහි වණ ඔතා ගැනීමට අනාථයන්ට ලැබෙන රෙදි කැබලි මෙන් ද තමාට ලැබෙන පාත්‍රය හා එයට ලැබෙන ආහාර වනාහි අනාථයන්ට ලැබෙන බෙහෙත් දමන බඳුන් හා ඒවාට ලැබෙන බෙහෙත් මෙන් ද සලකා තමන් වහන්සේට ලැබෙන සිවුරු-පාත්‍රාදිය ගැන සොම්නස්, දෙමිනස් නො වෙමින් ධාතු වශයෙන් සලකා පරිහරණය කිරීම සිවුරු-පාත්‍ර දූරීම පිළිබඳ උතුම් වූ අසම්මෝහසම්පජ්ඣ්ඤය යි.

තමා අදින, පලඳන වස්ත්‍ර හා පරිහරණය කරන භාණ්ඩ පිළිබඳ ව නුවණින් සලකමින් සම්පජානකාරී වීම සිදු කළ යුත්තේ මෙසේ ය.

යෝගාවචර භික්ෂුව පාත්‍ර, සිවුරු දූරීමෙහි දී සම්පජානකාරී වන ලෙසින් ම 'අසිතේපිතේධායිතේසායිතේ සම්පජානකාරී හෝති' යනුවෙන් දැක්වෙන පරිදි පිණ්ඩපාතය වැළඳීමෙහි දී ද කැඳ ආදිය පාතය කිරීමෙහි දී ද කැවිලි ආදිය කැමෙහි දී ද මිපැණි ආදිය රස විඳීමෙහි දී ද සම්පජානකාරී විය යුතු ය. යෝගාවචර භික්ෂුව පිණ්ඩපාතය වැළඳීම ආදී කන - බොන - අනුභව කරන අවස්ථාවල දී භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදුරා ඇති පරිදි ආහාර-පාන ගැනීමේ අර්ථය නුවණින් සැලකීම සාත්ථකසම්පජ්ඣ්ඤය යි. යෝගාවචර භික්ෂුව ආහාර ගැනීමේ අර්ථය මෙසේ නුවණින් සැලකිය යුතු ය. එනම්, 'මා මෙම ආහාර ගැනීම කරන්නේ ක්‍රීඩා පිණිස නො වේ. එමෙන් ම 'බලමද', 'පුරුෂමද' ආදී 'මද' පිණිස ද නො වේ. එසේ ම මාගේ මෙම ආහාර ගැනීම ශරීරය අලඛිකාර කිරීම, සැරසීම පිණිසත් නො වේ. මා මෙම ආහාර ගන්නේ හුදෙක් ම මේ කයෙහි පැවැත්ම (ස්ථිතිය), යැපීම හා කුසගිනි වේදනා ආදිය දුරු කරනු පිණිස ය. එසේ ම බ්‍රහ්මවර්යාවට උපකාරයක් වනු පිණිස ය. මෙසේ නුවණින් සලකා ආහාර ගැනීමෙන් පැරණි කුසගිනි

වේදනා දුරු වීම ද (අධික ව ආහාර නො ගැනීම නිසා) අළුතින් අපහසුතා ඇති නො වීම ද සිදු වේ. එයින් මාහට පහසුවෙන් ඉරියවු පැවැත්වීම ආදිය ද පහසු විභරණ ද ඇති වන්නේ ය' යනුවෙන් නුවණින් සැලකීම මෙහි ලා ආහාර ගැනීමේ අර්ථය නුවණින් සැලකීම යි.

රළු-ප්‍රණීත-තිත්ත-මධුර ආදි භෝජන අතරින් යම් භෝජනයක් ගැනීමෙන් යමෙකු තුළ අපහසුතා ඇති වේ ද එය ඔහුට නුසුදුසු (අසප්පාය) ය. සලකුණු කිරීම ආදියෙන් ලැබුණු ආහාරපාන පරිභෝග කිරීමෙන් අකුසල ධර්ම වැඩිමත් කුසල ධර්ම පිරිහීමත් සිදු වන නිසා අකැප වශයෙන් ලැබුණු එබඳු භෝජන ඒකාන්තයෙන් ම නුසුදුසු (අසප්පාය) ය. කැප ලෙස ලත් භෝජන සුදුසු (සප්පාය) ය. මෙලස සුදුසු-නුසුදුසු බව නුවණින් සැලකීම සප්පායසම්පජ්ඣය යි. ආහාර-පාන ගැනීමෙහි දී කර්මස්ථානය අත් නො හැර කටයුතු කිරීම ගෝචරසම්පජ්ඣය යි.

තව ද ආහාර අනුභව කරන ආත්මයක් ශරීරය අභ්‍යන්තරයෙහි නැත. පෙර සඳහන් කළ පරිදි ම චිත්තක්‍රියාවායෝධාතුව ශරීරය පුරා පැතිරී යාමෙන් ආහාර පිඬු කිරීම, ආහාර පිඬුව මුව දක්වා ගෙන ඒම, මුව විවර කිරීම සිදු වේ. එසේ නොමැති ව යතුරෙන් හෝ යන්ත්‍රයකින් හෝ හනු-ඇට විවර කරන කිසිවෙක් නැත. චිත්තක්‍රියාවායෝධාතුව පැතිරී යාමෙන් ම ආහාර පිඬුව මුවෙහි තැබීමත් උඩ-හනුවේ දත්වලින් මොහොල්-ගසේ කෘත්‍යයත්, යටි-හනුවේ දත්වලින් වංගෙඩියේ කෘත්‍යයත් දිවෙන් වනාහි අතින් පෙරළීමේ කෘත්‍යයත් සිදු වෙමින් මුව තුළ ආහාර කැබැලි වීම සිදු වේ. අනතුරු ව කෙළවලින් තෙමෙමින් මුව තුළ ආහාර එකට මුසු වීම සිදු වේ. අනතුරු ව එම ආහාර සැන්දෙන් ගෙන ශරීරය තුළට යවන කෙනෙක් නැත. මුව තුළ පවතින ආහාර උදරය වෙත ගෙන යන්නේ වායෝධාතුව යි. උදරයට වැටෙන ආහාර පැසවන්නා වූ කෙනෙක් උදරය තුළ නැත. තේජෝධාතුව නිසා පැසීමේ කෘත්‍යය සිදු වේ. පැසුණු ආහාර උදරයෙන් බැහැර කරන්නේ වායෝධාතුව යි. මෙලස ආහාර ගැනීම-කැබැලි කිරීම-ඇඹරීම-පැසවීම-බැහැර කිරීමාදි කෘත්‍යයන් සිදු කරන්නේ

පයවි-ආපෝ-තේජෝ-වායෝ යන ධාතු සතර ය. එම කෘත්‍යයන් සම්බන්ධීකරණය කරන්නේ විඤ්ඤාණධාතුව යි. මෙලෙස නුවණින් සැලකීම අසම්මෝහසම්පජ්ඤ්ඤා යි. තව ද ආහාරයෙහි පිළිකුල් බව නුවණින් සැලකිය යුතු දස ආකාරයක් පිළිබඳ ව 'ආහාරේපටික්කුලසඤ්ඤා' භාවනාව යටතේ විස්තර කෙරෙන අතර එම ආකාර අනුව නුවණින් සැලකීමත් අසම්මෝහසම්පජ්ඤ්ඤා යි.

අනතුරු ව 'උච්චාරපස්සාවකම්මේ සම්පජානකාරී හෝති' යනුවෙන් සඳහන් වන්නේ මල-මූත්‍ර බැහැර කිරීමේ දී සම්පජානකාරී වීම පිළිබඳ ව යි. මල-මූත්‍ර බැහැර කිරීමට අවශ්‍ය වූ විට එය නො කරන කල්හි මුළු ශරීරයෙන් ධ්වනිය ගලයි; ඇස් හුමණය වේ; සිත එකඟ නො වේ. වෙනත් නොයෙක් රෝගාබාධ හටගනී. අවශ්‍ය වූ විට මල-මූත්‍ර බැහැර කිරීමේ අර්ථය මෙය යි. ඒ අනුව නුවණින් සැලකීම එහි ලා සාත්ථකසම්පජ්ඤ්ඤා යි. නුසුදුසු තැන්වල මල-මූත්‍ර පහ කරන හිඤ්ඤාවට ඇවැත් වේ. එමෙන් ම නුසුදුසු තැන්වල මල-මූත්‍ර බැහැර කරන්නාගේ අයස (නුගුණ) පැතිරේ. ජීවිතාත්තරාය පවා සිදු විය හැකි ය. සුදුසු තැන මල-මූත්‍ර බැහැර කරන්නාට එම දුර්විපාක ඇති නො වේ. මෙලෙස සුදුසු බව නුවණින් සැලකීම සප්පායසම්පජ්ඤ්ඤා යි. මල-මූත්‍ර බැහැර කිරීමෙහි දී පවා භාවනා කර්මස්ථානයෙන් වෙන් නො වීම ගෝචරසම්පජ්ඤ්ඤා යි. මල-මූත්‍ර බැහැර කරන්නා වූ ආත්මයක් ශරීරය අභ්‍යන්තරයෙහි නැත. විත්තක්‍රියාවායෝධාතුව ශරීරය පුරා පැතිරී යාමෙන් මල-මූත්‍ර බැහැර කිරීමේ ක්‍රියාවලිය සිදු වේ. පැසවූ තුවාලයක් පැළෑ කල්හි ලේ, සැරව නො කැමැත්තෙන් ම බැහැර ගලන්නේ යම් සේ ද, දිය බඳුනක දිය පිරී ගිය කල්හි නො කැමැත්තෙන් ම දිය බැහැර ගලන්නේ යම් සේ ද එසේ ම පක්වාශයෙහි හා මූත්‍රාශයෙහි මල-මූත්‍ර පිරී ගිය කල්හි වායු වේගයෙන් තෙරපෙමින් එම මල-මූත්‍ර ද නො කැමැත්තෙන් ම ශරීරයෙන් බැහැර වේ. මෙසේ සිරුරෙන් නික්මෙන මල-මූත්‍ර ඒ හිඤ්ඤාවගේ ද නො වේ. අනෙකෙකුගේ ද නො වේ. හුදෙක් ම ශරීරයෙහි හටගත් අතුරුඵලයකි. දිය බඳුනකින් පරණ වූ දිය බැහැර කරන විට එම පරණ වූ දිය

වනාහි බඳුන සතු ද නො වේ. අනෙකෙකු සතු ද නො වේ. මෙලෙස මල-මුත්‍ර බැහැර කිරීම පිළිබඳ ව නුවණින් සැලකීම අසම්මෝහසම්පජ්ඣඤා යි.

ආහාර-පානාදිය ගැනීමෙහි දී ද මල-මුත්‍ර බැහැර කිරීමෙහි දී ද සම්පජානකාරී වෙමින් නිවන් මඟ වැයම් කළ යුත්තේ මෙසේ ය.

අනතුරු ව 'ගතේ යිතේ නිසින්තේ සුත්තේ ජාගරිතේ භාසිතේ තුණ්හිභාවේ සම්පජානකාරී හෝති' යනුවෙන් දැක්වෙන්නේ යෝගාවචරයා ගමන් කරන විට (ගතේ) ද සිටගෙන සිටින විට (යිතේ) ද හිඳගෙන සිටින විට (නිසින්තේ) ද නිදගෙන සිටින විට (සුත්තේ) ද නිදි නැති ව - නිදිමරමින් සිටින විට (ජාගරිතේ) ද කථා කරන විට (භාසිතේ) ද කථා නො කර නිහඬ ව සිටින විට (තුණ්හිභාවේ) ද සම්පජානකාරී විය යුතු බව යි. මෙම ක්‍රියාවන් සිදු කිරීමෙහි දීත් අර්ථ-අනර්ථ විමසා අර්ථය ම නුවණින් සලකා ගැනීම සාත්ථකසම්පජ්ඣඤා යි. ඒ සෑම ක්‍රියාවක් පාසා ම ශීලසංවරය නො බිඳෙන ලෙස සුදුසු (සප්පාය) බව නුවණින් සලකා ගැනීම සප්පායසම්පජ්ඣඤා යි. භාවනා කර්මස්ථානයෙන් වෙන් නොවී සියලු ක්‍රියාවන් සිදු කිරීම ගෝචරසම්පජ්ඣඤා යි. එම සියලු ක්‍රියාවන් පිළිබඳ ව නාම-රූපාදී පරමාර්ථධර්ම අනුව නුවණින් මෙනෙහි කිරීම අසම්මෝහසම්පජ්ඣඤා යි. ත්‍රිපිටකධර මහාසීව ස්වාමීන් වහන්සේ ඒ පිළිබඳ ව මෙසේ වදාරා ඇත. “යමෙක් බොහෝ වේලාවක් සක්මන් කොට පසු ව සිටගෙන සිටිමින් මෙසේ නුවණින් සලකයි. එනම්, ‘සක්මන් කරන කල්හි පැවති රූපි-අරූපි (රූප-නාම) ධර්මයෝ එහි ම නිරුද්ධ වූහ’ යනුවෙනි. මෙසේ නුවණින් සැලකීම ගමන් කිරීම පිළිබඳ ව සම්පජානකාරී වීම යි. ධර්මය සජ්ඣායනා කරමින් හෝ ප්‍රශ්න විසඳමින් හෝ භාවනා කරමින් හෝ බොහෝ වේලා සිටගෙන සිට පසු ව අසුන්ගෙන මෙසේ නුවණින් සලකයි. එනම් ‘සිටගෙන සිටි කල්හි පැවති රූපි-අරූපි ධර්මයෝ එහි ම නිරුද්ධ වූහ’ යනුවෙනි. මෙසේ නුවණින් සැලකීම සිටගෙන සිටීම පිළිබඳ සම්පජානකාරී බව යි. යමෙක් සජ්ඣායනා කිරීමාදී කටයුතුවල

යෙදෙමින් බොහෝ වේලා අසුන්ගෙන සිට පසු ව සයනය කරමින් මෙසේ නුවණින් සලකයි. එනම් 'හිඳගෙන සිටි කල්හි පැවති රූපී-අරූපී ධර්මයෝ එහි ම නිරුද්ධ වූහ' යනුවෙනි. මෙසේ නුවණින් සැලකීම හිඳගෙන සිටීම පිළිබඳ සම්පජානකාරී බව යි. යමෙක් සයනයෙහි වැතිරී සජ්ඣායනා කරමින් හෝ භාවනා කරමින් හෝ නිදාගනිමින් හෝ සිට පසු ව නැගී සිට මෙසේ නුවණින් සලකයි. එනම් 'සයනයෙහි වැතිර සිටි කාලයෙහි පැවති රූපී-අරූපී ධර්මයෝ එහි ම නිරුද්ධ වූහ' යනුවෙනි. මෙසේ නුවණින් සැලකීම නිදීම හෝ නිදීමැරීම පිළිබඳ සම්පජානකාරී බව යි. ක්‍රියාකාරී චිත්තයන්ගේ පැවැත්ම නිදීමැරීම යි. කථා කිරීමෙහි දී ඒ පිළිබඳ ව නුවණින් සලකමින් 'මෙම ශබ්දය (කටහඬ) වනාහි තොල් ද දත් ද දිව ද කල්ල ද වචන කථා කිරීමට සිතින් ගන්නා උත්සාහය (ප්‍රයෝගය) ද නිසා හටගනී' යනුවෙන් අවබෝධ කර ගෙන කථා කරයි නම්, එය සිහිනුවණින් (සති-සම්පජ්ඣ්ඤායෙන්) යුතු ව කථා කිරීම යි. බොහෝ වේලාවක් ධර්මය සජ්ඣායනා කරමින් හෝ ධර්මය දේශනා කරමින් හෝ ධර්මසාකච්ඡාවක හෝ යෙදී සිට පසු ව නිහඬ ව සිටිමින් මෙසේ නුවණින් සලකයි. එනම්, 'කථා කළ කාලයෙහි පහළ වූ රූපී-අරූපී ධර්මයෝ එහි ම නිරුද්ධ වූහ' යනුවෙනි. මෙසේ නුවණින් සැලකීම කථාව පිළිබඳ සම්පජානකාරී බව යි. යමෙක් නිහඬ ව බොහෝ වේලාවක් ධර්මය සිහි කරමින් හෝ භාවනා කරමින් හෝ සිට පසු ව මෙසේ නුවණින් සලකයි. එනම්, 'නිහඬ ව සිටි කාලයෙහි පැවති රූපී-අරූපී ධර්මයෝ එහි ම නිරුද්ධ වූහ. විඤ්ඤත්ති සම්බ්‍යාක උපාදයරූපයන්ගේ පැවැත්ම ඇති කල්හි කථා කිරීම වේ. එම විඤ්ඤත්තිරූප නැති බව නිහඬ ව සිටීම යි' යනුවෙනි. මෙසේ නුවණින් සැලකීම නිහඬ ව සිටීම පිළිබඳ සම්පජානකාරී බව යි. මෙලෙස යෑම්-ඊම් ආදී මෙම කුඩා ඉරියවු පැවැත්වීම් පිළිබඳ ව අසම්මෝහසම්පජ්ඣ්ඤාය අනුව නුවණින් මෙනෙහි කිරීම ම එහි ලා සම්පජානකාරී වීම යි.

සම්පජානකාරී වීම පිළිබඳ ව සඳහන් වන සෑම තැනක දී ම සිහියෙන් (සති) යුතු ව ම සම්පජානකාරී විය යුතු බව අදහස් කෙරේ.

මෙලෙස චතුසම්පජ්ඣයන් අනුව සම්පජානකාරී වන යෝගාවචර තෙමේ තමාගේ කය අනුව ද අන්‍යයන්ගේ කය අනුව ද කලින් කලට තමාගේ හා අන්‍යයන්ගේ කය අනුව ද නුවණින් දකිමින් (කායානුපස්සනාවෙන් යුතු ව) වාසය කරයි. එසේ ම රූපස්කන්ධයේ හටගැනීමත් (සමුදය) අභාවයත් (වය) හටගැනීම හා බිඳීයාම (සමුදය-වය) දෙකමත් නුවණින් දකිමින් වාසය කරයි.

මෙලෙස කය පිළිබඳ ව නුවණින් දකින යෝගාවචරයාට හේතූන් නිසා හටගත් රූප-ස්කන්ධය විනා සත්ත්ව - පුද්ගල - ආත්ම වශයෙන් ගත යුතු කිසිවක් තම කයෙහි නැති බව අවබෝධ වේ. එම අවබෝධය තව දුරටත් සිහිය හා නුවණ (ඤාණ) දියුණු වීමට හේතු වේ. ක්‍රමයෙන් මෙම විදර්ශනා නුවණ මුහුකුරා යන විට ස්කන්ධලෝකයට අයත් කිසිවක් උපාදනය කර නො ගන්නා තත්ත්වයට නුවණැති යෝගාවචරයා පත් වේ.

මෙලෙස චතුසම්පජ්ඣයන් නුවණින් මෙනෙහි කරන සිහිය (සති) පරමාර්ථධර්ම විභාගයේ දී අයත් වන්නේ දුක්ඛ-ආර්යසත්‍යයට යි. එම සිහිය (සති චෛතසිකය) හටගැනීමට හේතු වූ පූර්ව භවතෘෂ්ණාව දුක්ඛසමුදය-ආර්යසත්‍යය යි. දුක්ඛ හා සමුදය දෙකෙහි අභාවය දුක්ඛනිරෝධ-ආර්යසත්‍යය යි. එම දුක්ඛනිරෝධය සාක්‍ෂාත් කිරීම සඳහා හේතු වන ආර්යමාර්ගය වනාහි මාර්ග-සත්‍යය යි. මෙලෙස චතුසම්පජ්ඣයන් පාදක කර ගෙන විදර්ශනා වඩන යෝගාවචරයා උතුම් වූ චතුරාර්යසත්‍යය අවබෝධ කරමින් නිවනට (අමෘතධාතුවට) පත් වේ. එනිසා නුවණැති සත්පුරුෂයෝ සම්පජ්ඣය භාවනාව වඩා නො පමා ව නිවන් සුව අත්විඳීමට වෑයම් කරන්නෝ!

සාධු! සාධු!! සාධු!!!

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ

- ☞ දීඝනිකායේ මහාසතිපට්ඨාන සූත්‍රය.
- ☞ සුමඛිගලවිලාසිනී-දීඝනිකාය අට්ඨකථාව.
- ☞ පපඤ්චසුදනී-මජ්ඣිමනිකාය අට්ඨකථාව.
- ☞ සතිපට්ඨාන භාවනාව - අතිපූජනීය නා උයනේ අරියධම්ම ස්වාමීන්‍යයන් වහන්සේ.

ධර්මදානය විභාගය යි.

පටිගත කරන ලද ධර්මදේශනා සහ ශ්‍රී සද්ධර්ම සංසදය මගින් ප්‍රකාශිත දහම් පොත් www.theravada.mahavihara.org , www.sadaham.net යන වෙබ් අඩවි ඔස්සේ ලබා ගත හැකි ය.

ප්‍රකාශනය

ශ්‍රී සද්ධර්ම සංසදය
'සදහම් සෙවණ' විවේකාශ්‍රමය
91/1, ගල්තොටමුල්ල, යක්කල.

විමසීම: 071-4417813

විද්‍යුත් තැපෑල: vinayalankara_sabha@mahavihara.org

වෙබ් අඩවි: www.theravada.mahavihara.org

www.sadaham.net